

OUDE GEBOUWEN EN INWONERS VAN WIJER – DEEL 15

Vorige aflevering zijn wij geëindigd bij de nrs. 59 en 60, eigendom van landbouwer Arnold Vanbergen. Op de bijgevoegde gedetailleerde kaart uit de Atlas der Buurtwegen van 1842 beginnen we met nrs. 128 (huis en koer) en 129 (tuin) eveneens eigendom van Arnold Vanbergen. Deze kaart geeft het tweede gedeelte van de Opperstraat weer, vanop de berg tot aan het kruispunt met de Grotestraat.

Hogervernoemd huis, tuin en boomgaard zijn zeker het geboortehuis van Arnold Vanbergen en zijn vijf broers en twee zussen. Arnold was de zoon van Jean Vanbergen (1773 Wijer-1819 Wijer) en zijn echtgenote Anna Catharina Hemelaers (°Stevoort-1817 Wijer), en de kleinzoon van Jean Vanbergen en Elisabeth Boonen. Beide voorouders staan zonder geboortedatum vermeld als overleden in Wijer; ze zouden kunnen geboren zijn circa 1700. Hun huis staat trouwens ook vermeld op de oudste kaart van Wijer die dateert van 1747.

Het echtpaar Arnold Vanbergen had op hun beurt negen kinderen, zodat de familie voor een serieus nageslacht heeft gezorgd.

Een van de de zonen, Guillaume Vanbergen (Wijer 1811-Wijer 1905), gehuwd met Angelina Mulkers

De hoeve van Arnold Vanbergen in haar huidige gerestaureerde toestand.

(Wijer 1818-Wijer 1898), bleef op de boerderij wonen totdat hun dochter Joanna Berthilia Vanbergen (1860-1952) samen met haar echtgenoot de boerderij overnam.

In haar tweede huwelijk trouwde Berthilia Vanbergen in 1902 met Alfons Mees (1874-1948). Hun dochter Maria Philomena Mees (Wijer 1903-Wijer 1983) trouwde met Herman Vanvinckenroye (Kortessem 1899-Wijer 1991). En zo zijn we bij de huidige (gerestaureerde) boerderij gekomen die sindsdien reeds twee verschillende eigenaars van buiten de gemeente heeft gekend. Voor de volledigheid vermeld ik als eigenaar van nr. 130 (huis) de naam van Joannes Vanstraelen, met als beroep onderwijzer; hij wordt evenwel niet op de lijst van "schoolmeesters" van Wijer vermeld.

Langs dit huis ziet men op de kaart de weg nr. 33. Hij begint aan de Grotestraat, en heet tegenwoordig Nieuwstraat. Hij loopt verder tot aan de huizen van René en Eleonora Poelmans. Verderop tot aan de Opperstraat is hij als fiets- en wandelpad ook een onderdeel van het Limburgse Fietsroutenetwerk; vroeger heette hij ook de Tichelrijweg.

Aan de andere kant van dit wandelpad lag de eigendom van Renier Vantilt (Wijer 1800-1887) in een eerste huwelijk gehuwd met Anna Margaretha Senden, en een tweede maal gehuwd met Anna Margaretha Celis. Deze eigendom besloeg de nrs. 131 (land), 132 (huis) en 133 (boomgaard). We kennen dat huis in zijn latere vorm als woonst en werkplaats van Edmond Vantilt (en zonen) gekend als schrijnwerker (Mon van de Koster). Recent werd dit huis volledig verbouwd.

Renier Vantilt was de zoon van Henri Vantilt die overleed in Schulen in 1826; hij was gehuwd met Elisabeth Hendrix (°1766-Nieuwerkerken 1825). Renier werd de stamvader van alle Vantilt-ten in Wijer. Zijn echtgenote uit het eerste huwelijk, Anna Margaretha Senden (Wijer 1797-Wijer 1848) woonde vlak tegenover hem; zij was de dochter van Jean Senden-Knuts. Op dit laatste echtpaar komen we verderop terug. Uit het huwelijk Renier Vantilt-Senden kwamen zeven kinderen, waaronder Leo Vantilt die nog herbergier geweest is van het Paenhuis, café vroeger gelegen op het huidige gemeenteplein in Wijer

Perceel nr. 134, een relatief groot stuk grond, hoorde toe aan Leonard Stiers, de pannenbakker van de "Pelenderhoeve" te Kozen, gelegen in de Helstraat en recent indrukwekkend gerestaureerd.

Vervolgens komen we aan de eigendom van Jean (Jan) Vantilt-Geerdens op de nrs. 135 (tuin), 136 (huis), 137 (boomgaard), 138 (land) en 155 (land). Op 136-137 staat tegenwoordig het huis dat de familie Emile Schreurs-Maris (Milke van de Vlieg) in de vijftiger jaren van vorige eeuw hebben gebouwd. Waar vroeger (tot op het einde van de jaren zestig) het als café "bij Mariette" werd uitgbaat en sindsdien woonhuis, stond vroeger een oude boerderij. Dit moet de boerderij en café van Jan Vantilt geweest zijn. Na Jan Vantilt heeft Isidoor Maris erin gewoond, en heeft zijn zoon Edgard Maris er het café "bij Mariette" geopend; zijn dochter Maria Maris was met Emile Schreurs getrouwd.

Op de kaart zien we vervolgens de nu verdwenen weg nr. 34 die van het Kasteelveld naar Tichelrij liep, en ook Dennenbospad wordt genoemd. Het was een smal assenbaantje, alleen voor voor voetgangers en kruiwagenvervoer bestemd. Het begon aan de Grotestraat aan het huis van Clement Buekers of Louis Vannitsen (Louis van Meunis), en kwam uit aan de Opperstraat vlak voor de eigendom van Hubert Vantilt (Bèr van de Koster). Later woonde Tuurke Bamps erin; nu staat er een lichtgelig geverfd huis op de hoek van perceel nr. 139.

Perceel nr. 142 was eigendom van Winand Frederic Destappers, rentenier uit Hasselt. Perceel 143 was van Pierre Vantilt uit Kozen. Achter nr. 142 zien we op de kaart de vermelding "Rochushof" staan. Voorlopig hebben we hierover geen verklaring. We merken evenwel op dat aan deze zijde van de Opperstraat gronden lagen die althans voor 1800 behoorden bij de eigendommen van de Sint-Trudoabdij van Sint-Truiden. In het kaartenboek dat in 2012 verscheen staat deze omgeving als "het Moors Veldt" vermeld. Zoals geweten werden gedurende de Franse Revolutie de eigendommen van kerken, kloosters en abdijen aangeslagen, verbeurd verklaard. Deze goederen werden vervolgens

verkocht (vaak "zwart goed" genoemd) aan gefortuneerde mensen zoals bijvoorbeeld Destappers, en anderen die het zich konden veroorloven.

We keren op onze stappen terug naar ons vertrekpunt op de berg aan de andere kant van de Opperstraat. De percelen nrs. 127 (land), 126 (boomgaard), 125 (huis met erf), en 124 (tuin) waren eigendom van Pierre Bollen, schepen van Wijer in 1842. Voordien waren ze eigendom van zijn schoonouders het echtpaar Jean Senden en Anna Catharina Knuts; Jean Senden was van 1790 tot 1807 burgemeester van Wijer. Pierre Bollen was getrouwd met Anna Catharina Senden (Wijer 1780-Wijer 1866), dochter van de burgemeester.

De vader van Pierre Bollen heette Jean Bollen, die in Guelre (Nederland) circa 1738 er werd geboren. Hij stierf in 1801 te Wijer waar hij getrouwd was met Marie Langenaekers (Wijer 1744-Wijer 1822).

Op deze foto uit 1970 staat nog een lemen vakwerkgevel van de hoeve van Pierre Bollen. Het rechter gedeelte in steen werd in 1891 aangebouwd t.g.v. de eremis van pater-minderbroeder Marcellinus (August Grammen 1865-1934) die er geboren en getogen was.

Pierre Bollen en zijn vrouw Anna Catharina Senden hadden vijf kinderen, waarvan er vier ongetrouwd bleven en een gehuwde dochter naar Schakkebroek trok. Doordat hij geen opvolgers had is de boerderij overgegaan naar zijn zuster Anna Elisabeth Bollen (Wijer 1778-Wijer 1844). Als weduwe uit een eerste kinderloos huwelijk (1807) met Herman Jermis (Herk-de-Stad 1752-Wijer 1813) huwde zij kort nadien in 1814 met de weduwnaar Pierre Grammen (Rummen 1770-Wijer 1842) wiens eerste vrouw Isabella Vandermaesen (Wijer 1766-Rummen 1814) datzelfde jaar overleden was. De geschiedenis van de familie Grammen in Wijer werd reeds uitvoerig besproken in onze bijdrage over het vakwerkhuis "De Kazerne" in de Verlaerstraat. (8ste jaargang, januari-februari 2012). Nadat zijn zoon uit het tweede huwelijk, Pieter-Jan Grammen (Wijer 1821-Wijer 1907), op de boerderij overleden was werd zij vanaf 1909 bewoond door drie gebroers Hendrix (Alfons, Ferdinand en Bonaventuur), totdat circa 1933 Wilhelmus Bartholomevis (Schakkebroek 1885-Wijer 1966)) de winning huurde. Begin van de jaren vijftig werd hij er eigenaar van. De lemen hoeve werd vervangen door de moderne huizen van zijn zonen Emile en Isidoor. Een kleine anecdote die me bij gebleven is van "Helmus" is dat hij als hond een "hazewind" had, iets speciaal en uniek voor Wijer in die tijd.

Op de kaart zien we de weg nr. 26. Hij heette "de Breemakkersteeg" en liep en loopt nog steeds van aan de Opperstraat (voor de bakkerij Deferm) langs "de Naetendries" naar de Bleukenstraat, om uit te komen in Tichelrij tegenover het vroegere café "Het Kelderke".

Het volgende perceel nr. 90 was in die tijd eveneens eigendom van Pierre Bollen.

Verderop liggen de nrs. 85 tot 89; 89 en 88 (huis en tuin) waren van de weduwe Pierre Vandekerkhove, en de nrs. 87 en 86 (huis en tuin) waren bezit van Antoine Vandevoot, echtgenoot van Vandekerkhof.

Beelden van de oude hoeve van Pieter-Jan Senden, en laatst bewoond door de familie Jef Heusdens-Vlekken. Het woongedeelte werd recent verbouwd; de schuur en stallen afgebroken.

De volgende boerderij behoorde aan Pieter-Jan Senden en zijn erfgenamen, zijnde nr.78 (boomgaard) en 79 (tuin), evenals 80 (huis en erf), 81 (boomgaard) evenals 82 (een stuk land).

De nrs. 75 (tuin), 76 (huis en erf) en 77 (weide) waren van Guillaume Creten, nadien van Polleke Creten.

De nrs. 71 tot en met 74 waren van Christiaan Geraerts; op deze plaats zal later René Creten een huis bouwen. Op deze hoek begint de huidige Dennenbosstraat. In 1842 was deze weg het vervolg van pad nr. 34 dat we eerder al vermeld hebben aan de linkerkant van de weg (Dennenboschpad). De nrs. 70, 95, 96, 68, 69, en 54 die buiten deze kaart vallen, doch grenzen aan de Opperstraat, liggen over bijna de ganse lengte aan de linkerkant van de Dennenbosstraat. Zij waren eigendom van notaris Delgeur uit Sint-Truiden. Er stond in 1842 ook geen enkel huis langs die straat. Het was dan ook maar een servitutedeweg (nr. 34) die veel later van pad naar weg verbreed werd en waarlangs nadien ook huizen gebouwd werden.

Deze bijdrage geeft een inzicht over het tweede deel van de Opperstraat, waar in die tijd zeer weinig bebouwing was, met vooral op de berg twee belangrijke boerderijen (Arnold Vanbergen en Pierre Bollen) die beide dateren van voor 1747. Zij staan vermeld op de Archiefkaart van 1747 die bewaard wordt in het Rijksarchief te Hasselt.

BEDENKINGEN BIJ 80 JAAR

Vroeger jaren volgde na een doopplechtigheid in de dorpskerk gewoontegetrouw ook een cafébezoek waar de nieuweling met het nodige drankverbruik getoond moest worden.

Na de borstvoeding was het eten in huis voor iedereen hetzelfde, d.w.z. alles wat er in de tuin, op het veld en in de stal gekweekt werd. Geslapen werd er op strozakken, en gekookt werd er voor mens en dier op de "leuvense stoof" die gestookt werd met hout, kolen en slam, en alzo ook voor de nodige verwarming zorgde. Het ochtendtoilet beperkte zich tot het wassen van het gezicht, buiten... en met een kom koud water. Op zaterdag echter kreeg het hele gezin een wasbeurt in een "basseng" (waskuip) met warm water. Het "huisje" (WC) stond buiten, en was merendeels een houten hok met daarin een rond gat in een plank boven een kuil, en afgesloten met een deur waarin nu nog gekende hartje was uitgespaard. Kranten fungeerden als WC-papier.

Telefoon en radio waren hier en daar aanwezig; auto's zagen we uitzonderlijk, en televisie was onbestaande. Als kinderspeelgoed waren er o.a. het schommelpaard, de kruiwagen die door vader of grootvader zelf gemaakt werd, en altijd was er wel ergens een boom of balk waaraan een koord als schommel werd aangehangen.

Op onze klompen liepen we al spelend en ravottend naar school, en volgden twee jaar iedere dag in de dorpskerk de mis en de catechismusles van de pastoor. Bij onze plechtige communie vormden we "paren" (twee communicanten samen), waarna we nogmaals twee jaar de "catechismus van volharding" moesten volgen op zondagnamiddag, na het lof. De meisjes droegen een scheve "neu" of strik in hun haar, wat met het ouder worden vervangen werd door een hoed. Nieuwe kledij werd gekocht op de "was" (groei), nieuwzijnde te groot en versleten veel te klein en zeven keer "gelapt" (versteld). Jongensbroeken scheurden wel eens wanneer er fruit uit de boomgaarden gestolen werd, of in hagen of prikkeldraad bleven hangen.

Met Nieuwjaar gingen we als kind van deur tot deur en zongen we o.a. "Nieuwjaar ahoei, madame is een goei, mijnheer die prijs ik overal, en ik hoop dat ik hier iets krijgen zal". Met Driekoningen en vastenavond werd er ook gezongen, en waar de deur gesloten bleef zongen we "Hoog huis, leeg huis, hier zit een gierige pin in huis". In haag, bos, veld en wei beroofden we de vogelnesten, en in het heldere water van de beken vingden we visjes. Voetballen kon toen nog midden op de Diestersteenweg, doch vooral in de weiden tussen de grazende koeien, met het gevaar om in de "koeienvlaaien" terecht te komen. "Tijlozen" (narcissen) en "krokkebase" (bosbes) plukten we, en tamme kastanjes raapten we in het bos. Meisjes waren vroeg moedershulp; ze bleven dicht bij huis, en deden aan koord- en hinkstapspringen. Alle kinderen maakten "finkelhout" en "strowis" om s'morgens de stoof aan te steken; kinderwerk was o.a. ook patatten rapen en bieten dunnen.

Gedurende de oorlog kregen we in de school als versterking warme soep, en Winterhulp zorgde voor vitamiënen (zuigtabletten). Eén of twee keer per jaar kregen we zelfs een appelsien of een stuk chocolade. Frietvet en koffiebonen waren toen onbetaalbaar voor gewone mensen. Zodoende geen frieten, en als koffie dronken ze "kneip" of koffie van gebrande gerst. Bij het sirenegeluid vluchtten we naar de "abri" (schuilkelder) die meestal gemaakt werd onder een houtmijt, en die ons moest beschermen tegen het gevaar van bommenwerpers en vliegende bommen (V1 en V2's). Het gemeentehuis was slechts een paar kamers groot, met een gemeentesecretaris en een veldwachter als 95% van het gemeentepersoneel. De secretaris zorgde voor al het papierwerk en de "garde" (veldwachter) was de verbindingsman tussen de bevolking, de secretaris en de burgemeester in een tijd dat we nog niet verzopen in wetten, reglementen en reclame. Er waren

minder officiële papieren, kranten en reclameblaadjes in een gans jaar dan tegenwoordig in een week. Een "brandpolis" (verzekering) en een eigendomsakte voor wie eigendom had waren de te bewaren papieren in een specifiek vakje van de "kist" (houten koffer) die wel in ieder gezin aanwezig was. Veertien jaar oud betekende voor vele jongens een "schoep" en een grote "bidon" (drinkbus), en werken gaan bij een boer of op "den travaux" (bouwvakkers) of in de fabrieken voor minder dan 100 frank per dag. Meisjes verdienden nog minder; zij gingen "uit dienen" als inwonende huismeid bij burgers of op de boerderijen met als stichtende leefregel: "Vrouwenhanden en paardentanden mogen nooit stilstaan". Wie als vrouw in een fabriek werkte kreeg meestal een slechte naam.

Een marmiet op de leuvense stoof en een wasplank waren toen de gangbare wasmachine. Een fiets was het dagelijks vervoermiddel, en het werkvolk op "den travaux" werd op banken in open vrachtwagens vervoerd.

Een verplichte legerdienst van 18 tot 21 maanden was het lot van de dienstplichtigen van 20 jaar (later 19 jaar), met het eerste jaar een soldij van 10 frank per dag, de overige maanden 20 frank per dag.

Per fiets gingen we naar de kermessen in de omliggende dorpen, waarop velen een "lief" vonden om nadien wekelijks te gaan "kerseren" (vrijen) bij het meisje thuis en in het bijzijn van "mam" (haar moeder). Wanneer die vrijage wel gemeend was en zou uitmonden in een huwelijk viel het koppel zogezegd "driemaal van de preekstoel" (3 publieke kerkelijke afkondigingen voorafgaande aan het huwelijk om alzo mogelijke onverenigbaarheden kenbaar te maken). De "pil" kenden we toen niet, en bij een huwelijk was het vaak van "moeten".

Inwonen was veelal de gewoonte; gans de familie hielp mee wanneer het jonge koppel een eigen nestje bouwde, hetgeen toen met veel minder last van officiële papieren gebeurde. Kinderen kwamen en gingen en bezorgden ons lieve klein- en achterkleinkinderen. Een huis bouwen betekende vooral stenen, mortel en dakwerk allemaal op de schouders naar boven brengen. Travauxwerk was meestal "schoepenwerk"; zelfs de Diestersesteenweg zagen we met paardengespan en veel mankracht asfalteren. Op de boerderij bestond alleen paardenkracht en handenarbeid. Het oogsten van de bieten bijvoorbeeld gebeurde in meerdere fazen: 1. op afstand brengen, 2. uitdoen, 3. loofafkappen, 4. biet en loof met de riek apart op kar of wagen laden, 5. met wagen of kar naar de tram- of treinstatie transporteren en overladen in wagons, en 6. met de bietenriek uit de wagons "lossen" in de suikerfabriek.

Een vuilniswagen, containerpark, rommelmarkt en kringloopwinkel bestonden niet; hout ging de kachel in, overschot van eten naar de varkens en de kippen, en plastic was ons onbekend. Onze ouders die veel en hard moesten werken op het veld, travaux en fabriek, in moeilijke en vaak ongezonde omstandigheden, volgden we toen vol droefheid hun laatste tocht, maar vooral ook met grote bewondering en dankbaarheid. Voordat hun burenen hen op een draagberrie naar kerk en kerkhof droegen hadden ze reeds tussen het sterven en begraven driemaal per dag de doodsklokken geluid, de grafkuil uitgegraven, en voordien vaak ook nog gewaakt aan het ziekenbed van de overledene.

Al was er steeds onnoemelijk veel en lastig werk te doen, en was er weinig of geen welstand voor de overgrote meerderheid van de dorpsbewoners, toch was er minder ontevredenheid dan tegenwoordig, en méér tijd om in gezinsverband, familie, buurt en dorp naar elkander te luisteren, te praten, te wenen en te lachen. Iedereen kende iedereen,... en hielp ook iedereen. Nu heeft iedere vrouw evenveel rechten als een man,... en is het leven voor iedereen veel gemakkelijker geworden.

60 JAAR GELEDEN WERD GORSEM-SCHELFHEIDE DEFINITIEF GEMEENTE NIEUWERKERKEN.

Zoals reeds voorheen te lezen was in onze info-bladen van september-oktober en november-december 2005 (van de hand van Jean Thomas) bestaat de deelgemeente Nieuwerkerken pas sinds 1954 in zijn huidige vorm. Vóór 1954 was Nieuwerkerken veel kleiner. Een groot gedeelte van het huidige Nieuwerkerken behoorde toen bij de gemeente Gorsem. Hoe de grenzen er toen uitzagen kunt u nog uitgebreid lezen in de voornoemde info-bladen die o.m terug te vinden zijn op onze website www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Gorsem was historisch gezien een heerlijkheid binnen het graafschap Loon; in 1366 werd dit graafschap bij gebrek aan een mannelijke opvolging opgeslorpt door het prinsbisdom Luik. Vanaf 1540 maakte Gorsem samen met het gehucht Schelfheide deel uit van het graafschap Duras. Na de Franse Revolutie, in 1795 bij het ontstaan van gemeenten en arrondissementen, werd Gorsem een zelfstandige gemeente. Ook het gehucht Schelfheide, een enclave van Gorsem, ging deel uitmaken van Gorsem. In 1954 werd Schelfheide afgestaan aan Nieuwerkerken waardoor Gorsem ruim de helft van zijn oppervlakte en van zijn inwoners verloor. Bij een volkstelling in 1947 telde de gemeente Gorsem 863 inwoners. In 1961, nadat Schelfheide was afgestaan aan Nieuwerkerken, nog 400. De gemeente Nieuwerkerken kreeg er dus zeker méér dan 400 inwoners bij. Schelfheide was toen in oppervlakte wel veel groter dan het gehucht Schelfheide zoals wij het nu kennen.

(Bron: Wikipedia, de vrije encyclopedie).

Op 12 maart 1954 werd in de Kamer van Volksvertegenwoordigers de Wet tot toevoeging van het gehucht Schelfheide (gemeente Gorsem) aan de gemeente Nieuwerkerken goedgekeurd. Deze Wet verscheen in het Belgisch Staatsblad van 17 april 1954. De Wet bevat een zestal artikels die bedoeld zijn om de overgang vlot te laten verlopen. In het Belgisch Staatsblad van 17 april 1954 verscheen volgende tekst:

12 maart 1954

Wet tot toevoeging van het gehucht Schelfheide, gemeente Gorsem, aan de gemeente Nieuwerkerken.

BOUDEWIJN, Koning der Belgen,
Aan allen, tegenwoordigen en toekomstenden, HEIL.

De Kamers hebben aangenomen en Wij bekrachtigen hetgeen volgt:

Artikel 1. Het gehucht Schelfheide, op bijgaand plan met rood omboord, dat deel uitmaakt van de gemeente Gorseem, wordt bij de gemeente Nieuwerkerken gevoegd.

Art. 2. De reglementen en verordeningen der gemeente Nieuwerkerken, zoals zij bestaan bij de inwerkingtreding van deze wet, zijn onmiddellijk toepasselijk op het toegevoegd gebied. Bij afwijking van deze regel zullen de reglementen en verordeningen van de gemeente Gorseem met betrekking tot de directe belastingen op het afgestane gebied toepasselijk blijven tot op de laatste dag van het bij de bekendmaking van deze wet lopende financieel dienstjaar. De gemeente Nieuwerkerken kan uit dien hoofde aanspraak maken op een vergoeding overeenkomstig de bepalingen van artikel 6.

Art. 3. De gemeenteraden van Nieuwerkerken en Gorseem zullen op een door de Koning te stellen datum worden hernieuwd.

Art. 4. De commissies van openbare onderstand van meerbedoelde gemeenten zullen eveneens bij koninklijk besluit ontbonden worden. Dat besluit zal tevens de verkiezing en de installatie van de nieuwe commissieleden regelen.

Art. 5. De personen die ingeschreven zijn op de lijsten der parlements kiezers of der gemeenteraadskiezers van de gemeente Gorseem of aanspraken bezitten tot inschrijving op de lijsten van die gemeente, oefenen hun stemrecht uit of doen deze aanspraken gelden in de gemeente Gorseem of in de gemeente Nieuwerkerken, naar gelang zij op het ogenblik van het van kracht worden van deze wet hun woonplaats hebben of hun laatste woonplaats gehad hebben op het niet afgestane dan wel op het andere gedeelte van het gebied. Voor de vaststelling van de duur van de woonplaats vóór de inwerkingtreding van onderhavige wet wordt er geen enkel onderscheid gemaakt tussen de twee gedeelten van de gemeente Gorseem. Op voorstel van de colleges van burgemeester en schepenen van Gorseem en Nieuwerkerken schrapt de arrondissementscommissaris van de kiezerslijsten van Gorseem die kiezers die op het afgestane grondgebied hun woonplaats hebben of hun laatste woonplaats hebben gehad en schrijft hij ze in op de kiezerslijsten van Nieuwerkerken.

Art. 6. De betrokken gemeenteraden beslissen, na gemeen overleg, of door een gemeente aan de andere een vergoeding uit hoofde van die gebiedswijziging is verschuldigd en stellen in voorkomend geval het bedrag ervan vast. Het bepaalde in artikel 151, derde en vierde lid, van de gemeentewet is op deze regeling van toepassing.

Zij beslissen eveneens omtrent de gebeurlijke splitsing van de door de gemeente Gorseem nog terug te betalen leningen en nemen hierbij de aanwending van de leningen tot grondslag.

Gegeven te Brussel, de 12 Maart 1954.

BAUDOUIN,

Van Koningswege:
De Minister van Binnelandse Zaken,

L. MOYERSOEN

Gezien en met 's Lands zegels gezegd:
De Minister van Justitie,

du BUS de WARNAFFE,

De Wet trad in werking de 10de dag na de bekendmaking in het Belgisch Staatblad.

Robert Vandevort

APRIL 1954 – GORSEM-SCHELFHEIDE WORDT NIEUWERKERKEN, OF HOE TWEE IN FEITE REEDS ÉÉN WAS.

Oudere Nieuwerkerkenaren herinneren zich nog de jaarlijkse schoolwandeling met meester Severijns op de grens van Nieuwerkerken en Gorsem-Schelfheide, met als onderwerp dat EEN hele en een HALVE gemeente samen het dorp en de parochie Nieuwerkerken uitmaakten.

Vertrekkend aan Eduard Boonen (Kelsbekerhof) was de rechterkant van de Kerkstraat (Kerk), Heuvelstraat (Fruitbedrijf Carolus), Klein Tichelrij en oversteek naar de Diestersteenweg-Rummenweg gemeente Nieuwerkerken. De linkerkant van de Kerkstraat met het ABVV-kantoor, postkantoor, zusterschool, café Bij Nasser (Fik van Jen) richting Diestersteenweg en Rummenweg was grondgebied gemeente Gorsem-Schelfheide.

De burgemeester en de veldwachter van Nieuwerkerken woonden in hun gemeente, terwijl hun gemeentesecretaris aan de Diestersteenweg in Gorsem-Schelfheide woonde, waar bovendien ook het gemeentehuis van Nieuwerkerken lag. De burgemeester van Gorsem woonde tot 1940 in Gorsem-dorp; de oorlogs-burgemeester evenals alle burgemeesters na de oorlog woonden tot 1954 in Schelfheide afgescheiden van Gorsem door de gemeenten Binderveld en Runkelen. De gemeentesecretaris van Gorsem woonde in Sint-Truiden en de veldwachter in Duras. Een lokaaltje in Café Bangels op de Boulevard fungeerde als plaatselijk gemeentehuis van Schelfheide.

Ondanks deze op zijn zachts gezegd absurde situatie voelde iedereen zich op de eerste plaats Nieuwerkerkenaar ondanks het feit dat een groot gedeelte van de bevolking voor de aangiften van geboorten, huwelijken en sterfgevallen, evenals voor rantsoenzegeltjes gedurende de oorlog en andere officiële formaliteiten zoals bij voorbeeld legerdienstoproepen altijd naar Gorsem moest. Gedoopt, getrouwd en begraven werd echter iedereen in de kerk van Nieuwerkerken. Voor 1940 moesten de mannen van Schelfheide hun kiesplicht gaan vervullen in Gorsem. Na 1945 was er kiesplicht voor zowel mannen als vrouwen, en de stemlokalen van Gorsem-Schelfheide lagen nu in de zusterschool van Nieuwerkerken waarnaar de bewoners van Gorsem zich per trein, fiets, koets of te voet zich moesten begeven.

De gemeentesecretaris van Gorsem woonde in Sint-Truiden en was in Schelfheide weinig bekend; hij zorgde wel voor alle nodige gemeente-papieren doch het was de veldwachter die fungeerde als verbindingsman tussen de inwoners van Schelfheide en hun burgemeester en secretaris. Iedereen in Gorsem-Schelfheide, Runkelen en Duras kende Henrike de Garde (Bessemans) die bijna dagelijks en op vast tijdstip per fiets op ronde was in deze drie gemeenten waar hij veldwachter was. Hij zorgde er voor dat de nodige papieren door burgemeester en secretaris ondertekend werden, en hij leverde ze plichtbewust af bij de bewoners. Een pasfoto aan Henrike geven was voldoende om enkele dagen later via hem een paspoort te krijgen. Vriendelijk, beleefd en dienstvaardig deed hij ook de jaarlijkse controle op het gebruik van motoren, gedurende de oorlog ook op de illegale tabakskweek, hielp bij de landbouw- en volkstellingen, bezorgde processen-verbaal, stapte mee op in de processies, en zorgde voor de ordehandhaving op de kermissen. Ook al kon hij als garde op die kermissen niet alle vechtpartijen verhinderen.

Wat het onderwijs betreft liepen alle meisjes van Nieuwerkerken school bij de zusters in Schelfheide, en de jongens van Schelfheide gingen op hun beurt naar de jongensschool van Nieuwerkerken, met een pastoor als Nieuwerkerkenaar en een kapelaan als Gorsemnaar, beiden parochie Nieuwerkerken.

Er wordt wel eens beweerd dat Nieuwerkerken heel vroeger een toevluchtsoord was van vogelvrij-verklaarden. Die zouden om de een of andere reden hun dorpen ontvlucht zijn richting Nieuwerkerken waar er niet alleen weinig te rapen viel voor de omliggende heerlijkheden en graafschappen, doch ook omdat er daar meer vrijheid en minder toezicht was.

Kaart Nieuwerkerken en Gorsems-Schelfheide met aanduiding van de grens.

De vroegere gemeenteschool (tot ca 1870), en de vrije jongensschool, stonden op grondgebied Nieuwerkerken, samen met de kerk en enkele winkels (verf en behangpapier, glas) evenals café's. De meisjesschool, het postkantoor, de tramstatie, een molen en een houtzagerij, ladder- gareel-en radermakerij, diamantslijperij, een autobusbedrijf, en een hout- en fruithandel lagen in Schelfheide. Op de Boulevard stonden jaarlijks meerdere kermisattracties, en er lagen een achttal café's die voor amusement zorgden.

Tichelrij werd in 1798 bij Nieuwerkerken gevoegd, Gorseem-Schelfheide in 1954. Bij de eerste samenvoeging van gemeenten in 1970 slorpte Nieuwerkerken Binderveld op, en Wijer ging naar Kozen. Binderveld, Wijer en Kozen beschikten reeds lang over een gemeentehuis toen zij op hun beurt in 1976 gevoegd werden bij Nieuwerkerken, dat pas in 1986 zou beschikken over een open en eigentijds gemeentehuis voor een fusiegemeente.

Waar de grote meerderheid van de inwoners van Gorseem-Schelfheide gelukkig waren om in 1954 Nieuwerkerkenaar te worden, moet men toch vaststellen dat Binderveld, Kozen en Wijer aparte dorpen zijn en blijven binnen Groot-Nieuwerkerken.

Wat zal de toekomst ons brengen... nu op nationaal vlak de nood aan "nieuwe samenvoegingen van gemeenten" met het oog op bestuurlijke efficiëntie terug op het agenda staat,... en Nieuwerkerken de derde kleinste gemeente van Limburg is.

Jean Thomas

EEN KEURE UIT 1678 TE KOZEN OVER "HET ONDERHOUD VAN DE AERTGAETEN",... "DACH ALS NACHTKEUREN, ENDE ANDERE ONBEHOORLIJKE FEIJTEN".

Op het internet trof ik onder <http://de-wit.net/bronnen/histo/keur-limb-b-kozen-wijer.htm> een keure van 1678 van het dorp Kozen aan. De keure werd bewerkt door Mathieu Vandenbosch. De tekst werd met toestemming van de bewerker voor het internet geschikt gemaakt door Herman de Wit, 2002. Bron: Rijksarchief Hasselt, Gemeentearchief Kozen, inv. nr. 19.

Het betreft in dit geval een keure die op 18 april 1678 door sr. Guilliam Carlens, de Schout van Kozen, werd vernieuwd en gecorrigeerd. Volgens de tekst betreft het een jaarkeure. Een keure is een verordening (thans een gemeentereglement). Het was een door de gemeente vastgesteld algemeen bindend voorschrift of geheel van bepalingen waarop bij niet naleving een boete stond. Dergelijke keuren zijn opgenomen in een keurboek, zoals in dit geval in Keurboeken uit Limburg.

De schout was het hoofd van het dorpsbestuur ofwel een rechtstreekse vertegenwoordiger van de heer der heerlijkheid of de voorzitter van de schepenen. Thans de burgemeester.

In deze verordening worden eerst de aertgaeten van het dorp opgesomd. Een aertgat is een landweg, een weg uitsluitend bestemd voor toegang tot het bouwland. Deze landwegen dienden jaarlijks hersteld te worden. Zowel de landwegen die naar velden leidden die bewerkt werden als deze die braak lagen. Voor een dorp als Kozen was het belangrijk dat die landwegen goed werden onderhouden. In die tijd van paard en kar moesten de wegen naar de velden worden onderhouden, want anders waren de velden al snel niet meer bereikbaar. Dit was eigenlijk een gebod voor de ingezetenen van Kozen.

Ook het onderhoud van de gewone wegen, van beken en grachten was van groot belang. Aan de wegen moet drie maal per jaar drie dagen gewerkt worden. Daarvoor diende zich telkens uit ieder

huis een gezinslid aan te melden. Indien er geen man in huis was, de vrouw of de knecht of meid van minstens 15 jaar oud.

Deze keure gold zowel voor feiten die zich overdag voordeden als voor feiten die zich 's nachts afspeelden.

De keure hield zowel een aantal verboden als geboden in op straffe van het betalen van een boete (pene of amende).

Hierna worden enkele voorbeelden gegeven van verboden en geboden,

Verboden:

- hout rapen, hout afbreken of afhakken van bomen zowel in als buiten de bossen en zeker als dat 's nachts gebeurde;
- kruid uittrekken op iemands erf of gras afsnijden in de beemden zonder de toestemming van de eigenaar;
- koeien of andere dieren laten grazen op velden waarop zomer- of wintervruchten waren gezaaid zonder toestemming van de eigenaar of de huurder;
- koeien of varkens ongehoed op stoppels laten rondwandelen waar nog enige vruchten op stonden;
- de beesten hoeden op stoppels, zolang er nog drie landbouwers waren die nog graan op het veld hadden staan;
- over het reeds geakkerd veld van andere boeren rijden;
- iemands appels, peren, pruimen, krieken, noten of groenten uit de tuin te stelen. Wanneer dat overdag gebeurde moest de dief twee guldens betalen, wanneer dat 's nachts gebeurde moest hij het dubbele betalen. Ouders moesten voor hun kinderen betalen en de meesters voor hun onderdanen;
- landwegen afsluiten die braak lagen en waarop geen vruchten waren gezaaid;
- zonder toestemming van de Heer stro of mest buiten de Heerlijkheid van Kozen verkopen of uitvoeren.

Geboden:

- wanneer iemand over de velden reed en daarbij de velden beschadigde diende hij deze te herstellen alvorens drie of vier mensen begonnen waren met het binden. Degene die na het oogsten het laatst de velden verliet moest de veldweg dichtmaken;
- grachten en zijgrachten gelegen aan het erf onderhouden, maar ook de grachten en zijgrachten gelegen aan particuliere- en gemeentewegen, aan bossen of beemden. Ook de kleine winterbeken dienden onderhouden te worden;
- niemand mocht door de dorpsmeesters of door de schatmeester worden voorgetrokken of benadeeld;
- wanneer de klok sloeg om op wolven te jagen (of ze te verjagen) moest uit ieder huisgezin zich een sterke, gewapende man aanbieden. Indien er geen sterke man aanwezig was in het huisgezin moest iemand anders groot of klein zich aanbieden;
- wanneer de klok sloeg om een andere reden (welke ook) moest zich in ieder huisgezin een man aanbieden om te helpen;
- aan de panden gaan staan wanneer men dat beval;
- wanneer iemand bier verkocht aan Kozenaren of aan mensen van buiten het dorp moest hij die mensen dezelfde hoeveelheid bier inschenken;
- gedronken of geleverd bier betalen op straffe van een boete (voor iemand die onder de heerlijkheid Kozen woonachtig was) of op straffe van gerechtelijk aangesproken te worden (voor iemand van buiten de heerlijkheid Kozen).

Andere bepalingen uit de keure zijn o.a.:

- dat wanneer iemand een huis verhuurde aan iemand van buiten de heerlijkheid en deze laatste schade aanbracht door bv hout af te hakken in de tuin van de buren, de buren de geleden schade konden verhalen op de verhuurder, wanneer de huurder niet in staat was om de schade te betalen;
- dat wanneer iemand iemand anders aangaf omdat hij die bv. hout had zien hakken op het erf van andere mensen de aangever voor zijn moeite 20 stuivers ontving. Voor zijn aangifte had hij geen getuigen nodig. Degene die het hout afhakte diende de schade te betalen Ook de schout verdiende hieraan 20 stuivers;
- dat de aangestelde kanmeester om de drie maanden in de herbergen moest gaan controleren of de potten waarin de herbergier schonk de juiste maatihoud hadden. Indien iemand daarover kloeg en de kanmeester zijn werk niet deed kwam hem dat op een boete te staan. De herbergiers die zich niet aan de juiste maatihoud hielden werden bij toepassing van de wet gestraft;
- de ingezworen bode mocht zo dikwijls als de Heer van de heerlijkheid hem dat vroeg alle woonplaatsen bezoeken. Zeker die woningen waarvan men vermoedde dat de inwoners hout hadden afgehakt of geraapt waar dat niet mocht (zoals in de bossen van de Heer). De bode mocht hun daarvoor bekeuren tenzij zij konden bewijzen waar zij hout afgehakt of geraapt hadden;
- dat wanneer iemand op diefstal werd betrapt van tarwe, koren, gerst, haver of wat dan ook hij aan de kaak mocht worden gesteld (zijn schande werd openlijk bekendgemaakt – de kaak was vermoedelijk oorspronkelijk een ton; later een houten of stenen zuil, een schandpaal,...) zonder dat men gebruik maakte van een andere manier van recht;
- dat niemand van de gemeente beesten mocht hoeden op gemeentegronden zijnde straten of velden of andere gronden op straf van 3 goudgulden, waarvan de helft voor de Heer was en de rest voor de gemeente om hun kosten te dekken;
- dat vreemdelingen op het erf van inwoners vallend onder de heerlijkheid (Kozen) geen bijen mochten zetten zonder toestemming van de Heer. Indien dat wel gebeurde dienden de vreemdelingen een boete te betalen of werden hun bijen gevorderd;
- Op 14 juli 1664 werd verordend dat niemand zich moest verstouten om zijn beesten op velden te hoeden waarop koren, gerst, haver of een ander gewas stond, gelet op de grote schade die dat kon aanrichten, zoals in 1664 toen bijna iedereen zijn land heeft moeten herinzaaien. Wie dat wel deed viel onder de keure volgens het aertvelt (akker ?).

Op 20 april 1678 werd deze keure voorgelezen op het jaargeding (een soort algemene vergadering waarop de regels ten overstaan van de ingezetenen werden opgesomd en vastgelegd) zodat de inwoners van de gemeente er kennis van kregen. Deze werd ondertekend door L. Van den Dwije, secretaris van Kozen.

De gemeente vond ook dat de dorpsmeesters hun straf tegen degenen die in gebreke bleven hoorden uit te voeren.

Robert Vandevort

AERTGAETEN IN KOZEN

Die jaerkeuren des dorps Cosen vernieft ende gecorrigeert den 18 aprilis 1678 door sr. Guilliam Carlens, scholtus aldaer.

Item die aertgaeten die alle jaer tegens oost aen de velden binnen hetselve dorp worden afgesteken, mede diegene die ter braeckenwaerts sijn liggende.

Ergo eerst die aertgaeten als volgt:

In den eersten het aertgaet aen die berge, te weeten aen die stege neffens Hendrick Schreurs en Willem Hollanders.

Item aen hetselve velt in de Bergestraete, somende van boven nederwaerts het velt Ire.

Item noch een aertgaet aen dieselve stege, geledende het Cortenboschvelt genaemt, de hoeve regenoten Jacob Govaert ten Ire en Frans Colen ten ijdre sijden.

Item noch een aertgaet aen hetselven velt, geledende ter Heerbaene.

Item een aertgaet aen de Mier opgaende het goedt van Caslaer en Frans Colen.

Item noch een aertgaet, geledende naer Cosen, op regenoten den Bonten Os en Jan Cuppers.

Item noch een aertgaet ten dorpewaerts.

Item een aertgaet aen die Ses Bonder, regenoten Jan Ragels en den pastoor.

Item een aertgaet aen die Streeke, opgaende het landt van Nijs van Jueck, regenoot het Wautersvelt.

Item noch een aertgat op hetselve velt, opgaende de erve Wauter Bruijninx regenoot die wijde van Jan Bamps.

Item een aertgat, opgaende het Wautersvelt aen het landt van Peeter Meijnen, regenoot Bartel Sauwens.

Item een aertgat aen hetzelfde landt, opgaende neffens die Streeck ende Peeter Meijnen.

Item een aertgat, opgaende hetselven velt, lopende naer die Rubbenstraet.

Item een aertgat aen het Broeckvoet, regenoten ons heerschap van Cosen en Jacob Scaben.

Item een aertgat op 't selve velt, regenoten Jan Huijbrechts ter Ire, die wijde afcomende van Adam Thijs der ijdre, Jann Fels erve ter ijre sijden.

Item het aertgat leijdende den Grooten Dries.

Item een aertgat aen den Trap, regenoten jte Catrienen Altaer en Wauter Peeters.

Item een aertgat, opgaende het bonder van het seminarie, regenoot Mr. Renier Moers op hetselve velt.

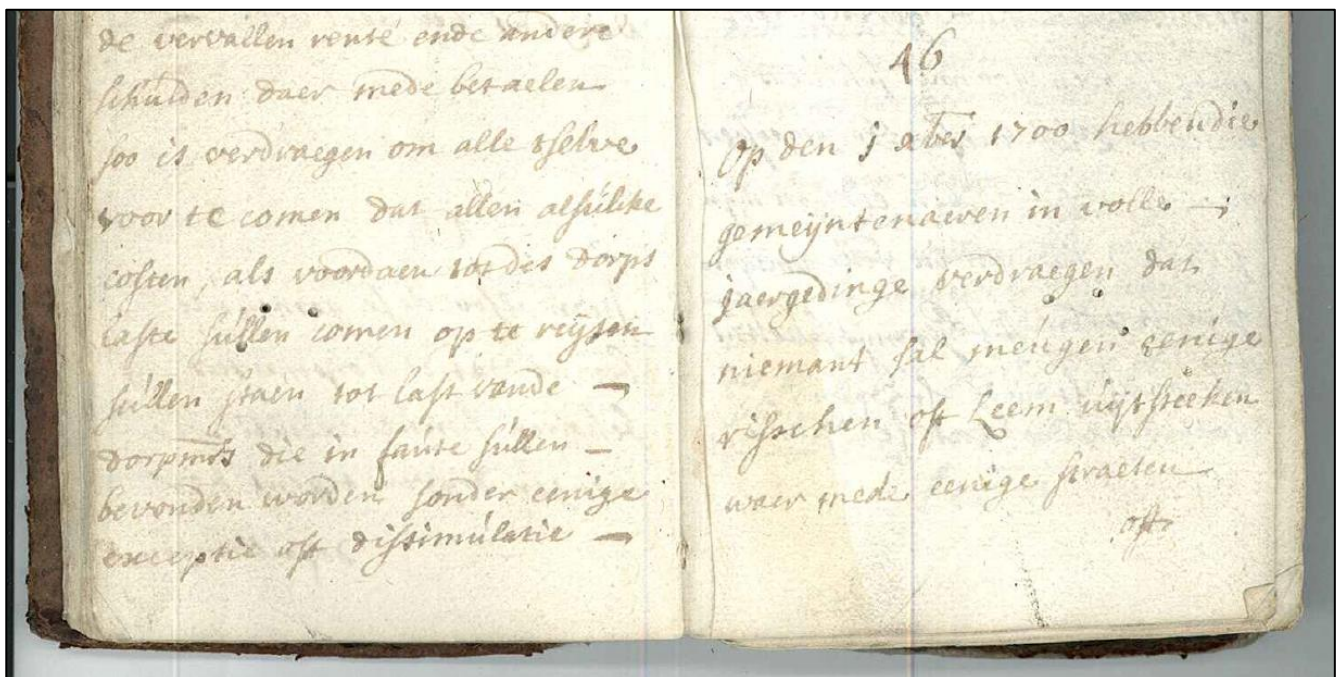
Item een aertgat aen die Cleijn Coes, leijdende den Peckstert, regenoten Jan Schoubrechts.

Item een aertgat aen het Willemsvelt opgaende Bartel Sauwens erve, regnoten die reputen van Cornelis Hasevoets.

Item een aertgat aen die Grootte Coose, regenooten Jan Buelen en Gilis Mommen.

Item noch een aertgat aen hetelve velt, regenooten Jann Hagels en Lowies Meers.

Item noch een aertgat aen Berckvelt, opgaende het landt der erfve Barthel Sauwens, regenooten Lees van Straelen.

De keure van Kozen.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
10de Jaargang – Mei - Juni 2014

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

ISSN 2295-3531

DE GROOTE OORLOG IN NIEUWERKERKEN.

In het aandeel van Heemkunde-Nieuwerkerken van het grootschalig gemeentelijk programma dat in het komende najaar het begin van de oorlog 1914-1918 honderd jaar geleden herdenkt zit o.a. de uitgave van een herdenkingsboek (circa 180 blz.) over deze oorlogsperiode in Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer.

Ons medelid Luc Schepens verzamelde niet alleen veel bijzonderheden over onze soldaten en weggevoerden. Ook de verslagen van de dorpspastoors over die periode en foto's over het wel en wee in de vier dorpen komen aan bod.

Binnenkort wordt iedereen door het gemeentebestuur via een folder geïnformeerd over het volledige herdenkingsprogramma, en kan dan ook dit unieke boek besteld worden.

Tentoonstelling over De Grote Oorlog

Rond 11 november (juiste data volgen nog) loopt er in De Brug een tentoonstelling waarin aan de hand van foto's, brieven, voorwerpen, affiches, eretekens, en andere attributen die met de oorlog 1914-1918 te maken hebben.

Wij twijfelen er niet aan dat er nog méér interessante documenten en voorwerpen in privébezit in onze gemeente aanwezig zijn. Indien u wil meewerken aan deze tentoonstelling neem dan contact op met Eddy Cox, Berkenlaan 22 te Nieuwerkerken, Tel. 011/681495. Dank bij voorbaat.

HET CWxRM – PROJECT - Coming World Remember Me.

Eén van de vele kunstprojecten die opgezet worden n.a.v. de herdenking van De Grote Oorlog is de aanleg van een grootschalig slagveld in Ieper waarop 600.000 identieke beeldjes uit gebakken klei moeten verwijzen naar éénzelfde aantal gesneuvelden in ons land.

Dit land-artproject, naar een idee van Truienaar Koen Vanmechelen, streeft naar een rechtstreekse betrokkenheid doordat iedereen de mogelijkheid heeft eigenhandig zo een beeldje machinaal te persen en te personaliseren. Bovendien krijgt ieder beeldje willekeurig het naamplaatje van een gesneuvelde soldaat.

Onze voorzitter Eddy Cox heeft namens Heemkunde-Nieuwerkerken reeds een beeldje gemaakt om op die wijze ook de gesneuvelde van Nieuwerkerken te eren.

Kanunnik SENDEN,... en De Grote Oorlog.

In deze bijdrage van Robert Vandevoort over het inspirerende leven van de Kozense priester Kanunnik Senden komt ook zijn oorlogsperiode 1914-1918 aan bod. Hij verbleef gedurende vier jaar in Duitse gevangnissen wegens zijn onverzettelijkheid tegenover de bezetter.

Kanunnik Senden

Op 03/02/1855 werd Josephus Blasius als 3e kind van zes geboren te Kozen. Zijn vader was Joannes (Jan) Senden geboren op 28/07/1821. Jan Senden huwde in 1850 met Anna Elisabeth Bamps, geboren te Sint-Truiden op 30/09/1818. Zijn vader was eerst schrijnwerker. Daarna werd hij bakker, herbergier en boer.

Zijn broer Benedictus stierf op 21-jarige leeftijd. Alexis werd pater Scheutist. Alfons werd één der pioniers van de Boerenbond. Zijn broer Stanis bleef jonkman en was bedrijvig in de gemeentepolitiek en de Raiffeisenkas. Zijn zuster Josephina huwde met Leo Paesmans. Zij namen beiden de hoeve van haar ouders over.

Jozef Blasius mocht voor onderwijzer studeren. Tijdens het laatste jaar in de normaalschool begon hij eraan te denken om priester te worden. Het volgende jaar volgde hij wijsbegeerte en later Godgeleerheid.

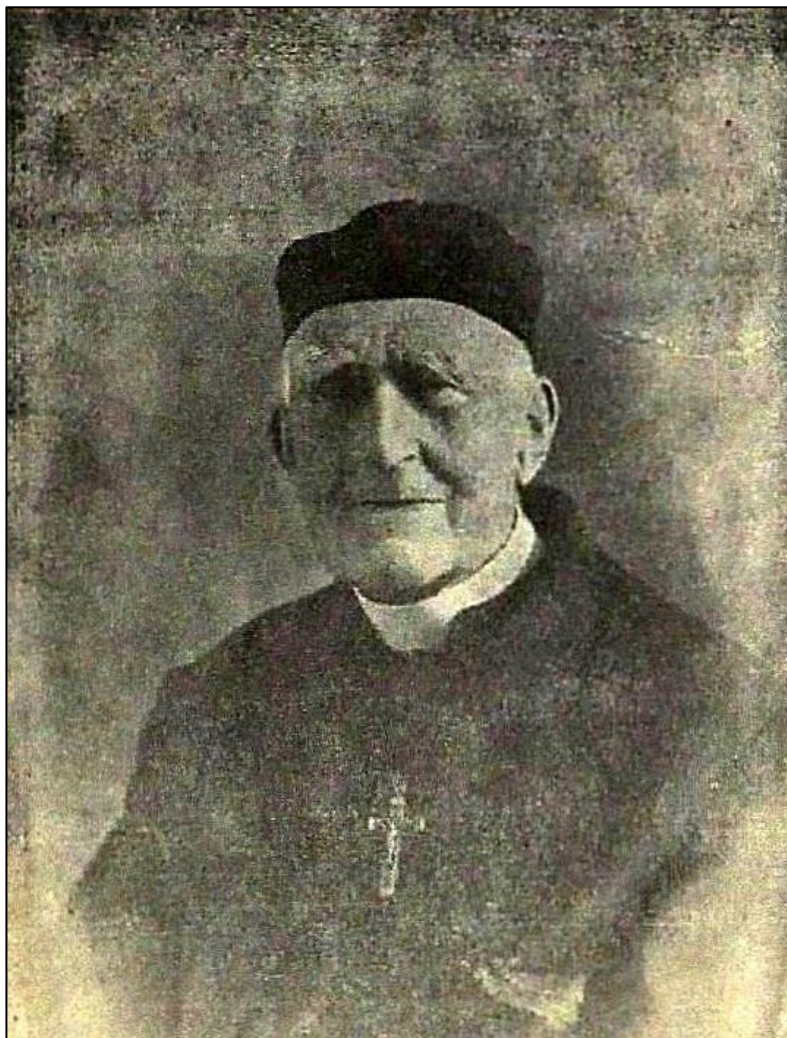
In 1879 werd hij onderwijzer, leraar wiskunde, aan de normaalschool te Sint-Truiden, waar hij van 1871-1874 zijn diploma onderwijzer behaalde.

Op 30/03/1880 werd hij - temidden van de eerste schooloorlog tussen liberalen en katholieken - priester gewijd.

In 1886 werd hij diocesaan inspecteur van het katholiek lager onderwijs en in 1894 of 1896 (naargelang de bron) werd hij hoofdinspecteur. In 1903 werd hij door de bisschop van Luik tot ere-kanunnik benoemd (E.H. Senden was een titulair kanunnik die deze titel als een eervolle onderscheiding ontving).

Ook E.H. Senden rookte pijp en dronk regelmatig een glas wijn. Tijdens het verlof ging hij in Engeland een parochiepriester vervangen. Daar kwam hij in aanraking met een vereniging van geheelonthouders. Onder impuls van Father Mathew kenden de "Total Abstainers" (geheelonthouders) er veel succes. Rond het jaar 1887 werd hij geheelonthouder. Toen hij terugkwam in de normaalschool werd hij proseliet (een bekeerling) van de geheelonthouding van alcohol en later ook van tabak.

Als diocesaan hoofdinspecteur van het lager onderwijs in Limburg probeerde E.H. Senden om de twee jaar alle scholen van gans Limburg per trein of tram te bezoeken. 10 à 15 km te voet gaan was geen probleem voor hem.

E.H. Senden werd in 1889 stichter van de geheelonthoudersbeweging Sint-Jansgenootschap (onder bescherming van Johannes de dooper) en van het matigheidsgenootschap voor de jeugd (onder bescherming van Johannes de dooper en Sint-Jan Berchmans).

Verplichtingen van het Sint-Jansgenootschap waren:

1. zich volstrekt en voor altijd onthouden van alle sterke dranken
2. nooit een onmatig gebruik maken van bier en wijn
3. alle dagen voor de uitbreiding van het genootschap bidden: een onze vader en een weesgegroet, met de aanroeping van de Heilige Johannes de dooper
4. ten minste één lid trachten bij te winnen.

Men moest minstens 18 jaar oud zijn om te kunnen toetreden.

Verplichtingen voor de leden van het matigheidsgenootschap voor de jeugd waren:

1. tot op de ouderdom van 18 jaar geen sterke dranken gebruiken
2. nooit een onmatig gebruik van bier of wijn maken
3. voor de ouderdom van 18 jaar zonder noodzakelijkheid geen drankhuizen bezoeken, tenzij in gezelschap van hun vader of van een persoon die hem verving
4. alle dagen een gebed doen of een werk van liefdadigheid of van versterving. Zij werden verzocht om dagelijks een weesgegroet te bidden met aanroeping van Johannes de dooper en Sint-Jan Berchmans.

Elk lid diende minstens 1 lid aan te werven. Kinderen werden aangenomen vanaf de leeftijd van 7 jaar.

Zijn geheelonthoudersbeweging kreeg veel navolging. Zo startte bv. in 1905 in Membruggen een Sint-Jansbond. Een zekere Jan Honinx was tot aan zijn dood voorzitter van het matigheidsgenootschap. Verscheidene gemeenten kenden nog een oudere matigheidsbond dan Membruggen, zoals het matigheidsgenootschap "De groene ster" in Kanne. Kanunnik Senden was één van de eerste sprekers tijdens een voordrachtavond van de bond in Membruggen.

Als orgaan van het Sint-Jansgenootschap gaf hij het maandblad "De Sint-Jansbode" uit. Hij gaf ook onder bescherming van het Sint-Jansgenootschap het katholiek weekblad "De Schildwacht" uit.

Hieronder volgt een tekst uit één van de Sint-Jansbodes zoals die werd overgenomen door het weekblad "De Tram". Het Nederlands van toen werd behouden.

*'t Heeft geen naam. - Onder dezen titel lezen wij in de Sint-Jansbode : Gemeene drankhuizen waar gemeene vrouwen gemeene liederen uitgalmen om gemeen volk te lokken, heet men in het Fransch Café chantant. In onze taal hebben die onfatsoenlijke inrichtingen geen naam, en dat is eene eer voor ons. De werklieden van Enschede, in Holland, hebben met reden geoordeeld, dat een ding, welk men in 't Hollandsch niet kan noemen, in Holland ook niet thuis behoort, en zij hebben den Gemeenteraad gevraagd dat alle Café chantant zou verboden worden.
(De Tram 13/04/1901)*

Rond 1890 werd E.H. Senden stichter van "Het Werk der oude Postzegels" ten bate van de Missiepost Sint-Trudo in Belgisch-Congo, gesticht door zijn broer "Pater Scheutist Alexis Senden".

Doorheen het ganse land en zelfs naar het buitenland werden Circulaires gestuurd om oude postzegels, oude munten, zilverpapier, papier enz. te verzamelen. Die werden ingezameld door volwassen vrijwilligers en een groep jongens die hij de "Berchmanskring" noemde. Overal in het land werden Berchmanskringen gesticht.

Zo verscheen in het Sint-Truidense weekblad "De Tram" van 13/10/1900 de volgende aankondiging:

De oude gazetten.

Priester SENDEN, Bestierder der kinderen van den H. Joannes Berchmans, te Sint-Truiden, betuigt opnieuw zijn innigen dank aan de personen, die het Werk der oude gazetten gelieven te ondersteunen.

Tot heden ontving hij 2.000.000 nummers van Belgische en vreemde nieuwsbladen, wegende 60.000 kilogrammen. Onder dat getal waren 13.000 nummers van dit blad, wegende 380 kilogrammen. Het Werk ontvangt ook met dank allerlei boeken en tijdschriften.

De personen die noch gazetten, noch boeken te zenden hebben, worden verzocht het Werk door eene geringe aalmoes te willen ondersteunen; en die welke volstrekt niets hebben, worden verzocht aan het Werk ten minstens een gebed te schenken.

Jaarlijks en ten eeuwige dage worden voor de weldoeners van het Werk zes en twintig Missen opgedragen,

Alwie minstens duizend gazetten zendt, ontvangt na deszelfs voleinding een prachtig gesteendrukt afbeeldsel van 't apostoliek huis van den H. Joannes-Berchmans.

Men gelieve alles vrachtvrij te zenden aan PRIESTER SENDEN, Sint-Truiden.

Begin 1914 maakte E.H. Senden de balans op van zijn werk. Hij becijferde dat zijn activiteiten zo'n 200.000 vooroorlogse BEF (4.957,87 EUR) opbrachten als steun voor de Missiepost in Congo. In dat jaar werd het "Werk der oude Postzegels" overgebracht naar het Groot Seminarie van Luik (en niet in 1891 zoals in ons nummer van maart – april 2013 per ongeluk werd afgedrukt – in het artikel over zijn broer E.P. Alexis Senden).

E.H. Senden was de stichter van een der eerste (jongens)patronaten in België. Het patronaat (katholieke vereniging onder leiding van een priester en leken onder speciale bescherming van een heilige) was gevestigd Stenaertberg 1 te Sint-Truiden (het adres van de Normaalschool).

In 1897 werd hij bouwheer-eigenaar van het Berchmanshuis in Sint-Truiden, dat gelegen was in de toenmalige Koestraat. Het was een indrukwekkend gebouw, met drie verdiepingen: op het gelijkvloers een feestzaal en aanpalend de repetitiezaal voor de Fanfare. Op de 1e verdieping een turnzaal en op de 2e verdieping een speelzaal en daarboven een zolder. Aan de achterkant was een overdekt perron en daarboven een galerij. Er was daar o.m. Een fanfare en een turngroep gevestigd.

Ook de matigheidbond hield er geregeld bijeenkomsten en congressen getuige een verkorte weergave van een artikel uit het weekblad "De Tram" van 20/09/1902:

Algemeene vergadering DER BERCHMANSGENOOTSCHAPPEN - Antialcoolisch Congres.

Verleden Maandag waren de Sint-Truidenaars getuigen van eene dier feesten die in staat zijn duizenden deelnemers te vergaderen. Het eerste antialcoolisch congres had hier plaats in de ruime lokalen van het Berchmanshuis. Van alle plaatsen van het land, ook van Holland, waren er congressisten aangekomen die zich te halfnegen op het statieplein in stoet vormen; de Turnkring van het Berchmanshuis, met zijn prachtig nieuw vaandel opende, den langen stoet.

... ..

Het Congres, voorgezeten, in naam van Z. D. H. Mgr Rutten, door den Z. E. H. Deken der stad, nam aanvang te halftien. Vele notabelen van hier en elders waren aanwezig. Onder velen noemen wij: M. Cartuyvels, Burgemeester; M. Ridder de Corswarem, volksvertegenwoordiger; Eerw. Heer Kanunnik Herman, M. Vanderschelden, van Gent, voorzitter van al de Matigheidsbonden van Oost-Vlaanderen, enz.

De Eerw. Heer Senden, de onvermoeibare strijder, deed de openingsaanspraak en heette ieder hartelijk welkom, bijzonderlijk de Hollandsche broeders.

... ..

Te halfzeven 's avonds werden de feestelijkheden van het congres gesloten door een heerlijk echt Venetiaansch feest dat zeer in den smaak viel der honderden aanwezigen van stad en buiten. Die dag was een ware triomf voor den Z. E. H. Senden. Bij 't eindigen van dit verslag is het dus ook onze plicht de inrichters en bewerkers van dit congres en die feestelijkheden geluk te wenschen en hen aan te moedigen voort te gaan op den ingeslagen weg.

Er was wel sympathie voor het werk van E.H. Senden, maar weinig effectieve hulp en vaak geen interesse. Omdat E.H. Senden niet zo goed met geld overweg kon stak hij zich diep in de schulden. Daarom werd in 1912 een gedeelte van het Berchmanshuis verhuurd aan de Aalmoezeniers van de Arbeid en in 1914 schonk E.H. Senden het Berchmanshuis aan de Decanale werken. Hij betaalde nog jaren de schulden af. Zelf ging hij inwonen bij de Zusters Ursulinen. Hij behield in het Berchmanshuis een klein lokaal om te vergaderen.

Hij was ook de stichter van de studentenbond "Erewacht" in 1899. Later werd dat de KSA (Katholieke Studenten Aktie). In 1914 werd hij ook de stichter van Sint-Truiden Vooruit (een kern van jonge geheelonthouders).

Kanunnik Senden streed ook voor het "Schoon Vlaams" en zag in navolging van de bisschoppen van Luik de versterking van het katholiek flamingantisme als een dam tegen liberalisme en socialisme.

Hij was een graag geziene spreker van het TAALMINNEND GENOOTSCHAP De Coninkxvrienden. Dat blijkt uit de hiernavolgende tekst die verscheen in "De Tram" van 23/09/1905:

De leden, op de vergadering van verleden Woensdag talrijk opgekomen, beleefden een heerlijk half uurtje aan de keurige voordracht van den Eerwaarden Heer Schoolopziener Senden. 't Was iets ongemeens den redenaar in zoo eenvoudige bewoordingen de diepste grondstelsels van Wijsbegeerte en Godgeleerdheid te hooren doorpeilen. Wetenschap en Liefde zyn dus de voorname en onmisbare factoren der menschelijke levensvreugde.

Meesterlijk, Zeer Eerwaarde Heer, hebt gij uwe thesis voorgedragen en dezelve met veelvuldige doorslaande bewyze gestaafd. De Coninekvrienden verklaren luide dat zij genot gehad hebben u achter hunne spreektafel te zien, verheven in uwe nederigheid, diep in uwen eenvoud, overtuigend in uwe kalme beredeneering. Zij hebben uw ideaal begrepen ; mogen zij het rusteloos nastreven als een doelwit van hoogere volmaaktheid !

Niet iedereen bracht evenveel sympathie op voor de Kanunnik. Regelmatig kreeg E.H. Senden in bepaalde Truiense kranten kritiek en als één van deze kranten lof over hem sprak aanvaardde hij die lof niet. Getuige zijn antwoord in "De Tram" op een artikel in een andere krant:

Mijnheer de Hoofdopsteller van De Tram. Het heeft mij niet weinig verwonderd en bedroefd, dat eene slechte gazet mijnen lof heeft gesproken. Nog meer zou het mij bedroeven, moest ik door woorden of daden tot dien lof aanleiding hebben gegeven.

God beware mij van ooit de goedkeuring der boozen te verdienen. Ik zou u dankbaar zijn wildet gij dezen brief in uw eerstvolgende nummer opnemen ; maar, als ik u bidden mag, gelief daar geene bemerkingen, van welken aard ook, bij te voegen. Hoe weniger van dit ongeval wordt gesproken, hoe beter, dunkt mij. Uw toegenegen in O. H. J.-Chr. J.-B. SENDEN.

(De Tram 02/12/1905)

Tijdens de eerste Wereldoorlog was E.H. Senden, als flamingant, toch een consequent verdediger van zijn vaderland. Wegens verzet tegen de Duitsers werd hij veroordeeld tot 3 maanden gevangenis: eerst te Hasselt, daarna te Aken. Hij werd een politiek gevangene vanaf 1914 en dit zou 4 jaar duren. Van april 1915 tot november 1916 verbleef hij in een officierenkamp van Gütersloh. Van 7 november 1916 tot maart 1918 verbleef hij te Celle-Schloss (bij Hannover) en van maart 1918 tot 1 december 1918 in een strafkamp te Holzminden (bij Heidelberg). Op 1 december 1918 werd

E.H. Senden door de geallieerden bevrijd en naar België teruggebracht. In Sint-Truiden werd hij geestdriftig onthaald. Tijdens zijn gevangenschap bleef hij contact houden met zijn geliefden (geheelonthouders, familie en vrienden).

Na zijn terugkeer in Sint-Truiden verscheen volgend artikel in "De Tram" van 14/12/1918:

De Z. E. H. Kanunnik Senden, nog een slachtoffer van de Duitse dwingelandij, is gisteren uit zijn ballingschap, na 4 jaren gevangenschap, in het vaderland teruggekeerd. De kranige en moedige held heeft opvolgens te Hasselt, te Celle-Schloss, Gütersloh en... Holzminden verbleven.

Over een 20tal dagen is hij uit Duitschland vertrokken en langs Arlon en zoo langs het Noorden van België teruggekeerd.

Reeds bij 't begin der bezetting van Sint-Truiden, poogden de Duitschers door allerlei leugens en valsche geruchten, bij middel hunner affichen, de gemoederen neer teslaan. M. Senden ging die affichen ook lezen en zegde aan iedereen in tegenwoordigheid der Pruisen, dat het allemaal leugens waren, dat die affichen niemand mocht lezen en nog veel minder gelooven; M. Senden weigerde aan de hooge Pruisen, den groet, dien hij nochtans gaf aan den minsten man;

hij weigerde de Nationale vlag, die hij aan zijne woning uitgehangen had, in te trekken; zag hij 5, 8 Pruisen bijeen, dan ging hij er op af zeggende: jonge, 't spijt mij, maar ik moet u toch iets zeggen, gij gaat hier niet meer levendig uit, gij zit hierin een muizenval, gaat stillekens terug van waar gij gekomen zijt! Aan officieren die hem den weg vroegen naar Brussel, wees hij den weg naar Berlijn, zeggende : dààr en als wij u hier noodig hebben zullen wij U roepen.

Kortom, iedereen herinnert zich nog hoe kranig en onverschrokken M. Senden het hoofd bood aan al de hatelijke dwangmaatregelen en immer nieuwe leugens der vijanden. De Eerw. Heer Kanunnik kon niet goed meer huizen met die pinhelmen en deze nog veel minder met hem Hij moest absoluut weg en zijne aanhouding werd bevolen. 's Anderdaags rond 11 ure, moest hij in Hasselt gevonnist worden, en om 8 ure was er reeds een officier by den directeur van het gevang hem zeggende, een kot gereed te maken voor een priester die er eenigen tijd zou verblijven.

Gansch Sint-Truiden is opgetogen van vreugde bij 't goede nieuws der terugkomst van den bewondereswaardigen en moedigen priester. Wij groeten met diepe ontroering dezen held.

Kort nadat hij terugkeerde uit Duistland kwam hij, op 65 jarige leeftijd, terug in zijn huis te Kozen wonen (gelegen in de Weyerstraat) . In de parochie speelde hij kapelaan. Hij nam de maandelijkse biecht van de schoolkinderen af, Voor de jongeren in Kozen was hij een kindervriend, net zoals voor de kinderen in het patronaat. Hij trachtte ook in Kozen volwassenen te vinden voor zijn ideaal van geheelonthouding van alcohol en tabak. En hij bleef dromen van een Katholiek Nederlands Verbond.

Kanunnik Senden was ook de auteur van opvoedende jeugdboeken onder het pseudoniem S.K. Quaepenninck. Een paar van zijn werken zijn:

- De geheelonthouding en de toekomst onzer matigheidsbeweging (1904)
- Bertram en Ludwig (1905)
- Op verkeerde wegen (1905)
- Van den ouden Helmus (1910)
- De historie van Pie Nol en zijn pijp (1936)
- De zijnhoeder van de Abdij (1938)
- De pastoor van Kasselaar en Rosse Hein (1938).
-

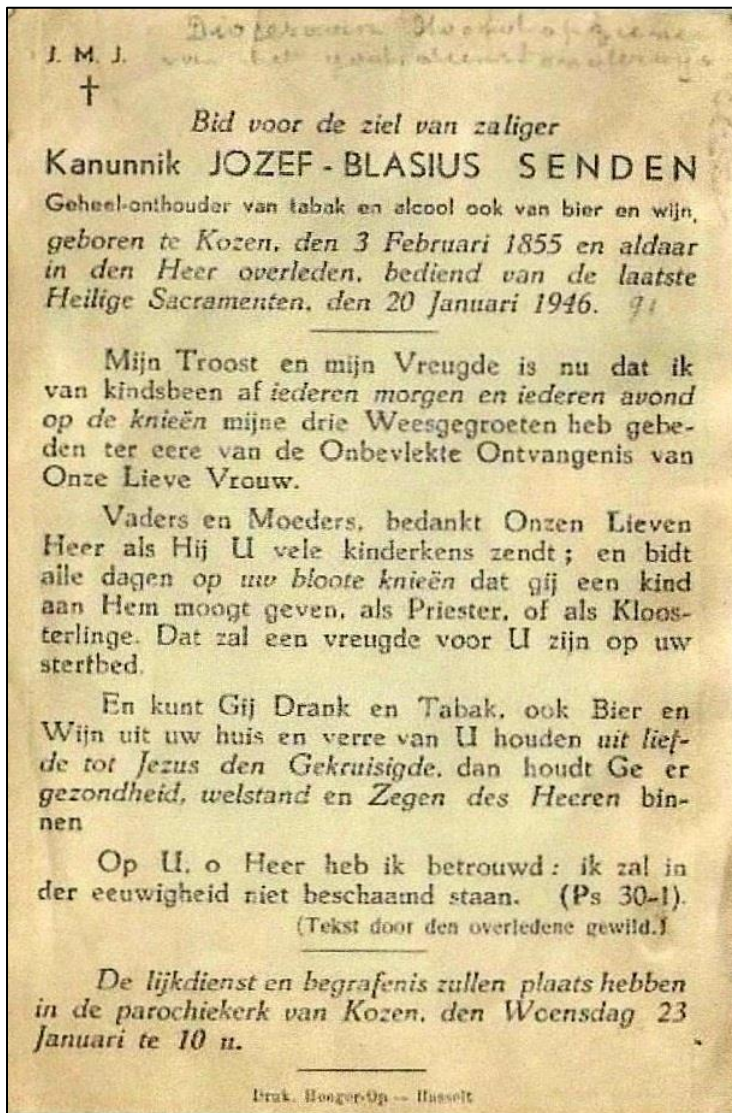
In 1939 werd het Berchmanshuis, bij de mobilisatie door het Belgisch leger als legerdepot opgeëist en bij de aftocht in 1940 in brand gestoken. Zijn levenswerk werd vernietigd.

Op zondag 20 januari 1946 overleed Kanunnik Senden in de gezegende ouderdom van 91 jaar. Op woensdag 23 januari 1946 werd hij onder grote volkstoeloop te Kozen begraven. Remi Paesmans, van wie Kanunnik Senden een heerroom was, vertelde dat E.H. Senden opgebaard stond in zijn eigen

woonhuis in de Weyerstraat. Pastoor Senden was de eerste dode die Remi als kind een kruisje ging geven. Het was indrukwekkend zei hij, zoals hij daar opgebaard lag in zijn priesterkledij.

"De Heilige Dwaas", zoals schrijver Hendrik Prijs hem noemde, was niet meer. Volgens Hendrik Prijs waren zijn edele en heilige daden blijvend voor het nageslacht.

Mgr. Kerkhofs, de Bisschop van Luik (en op dat ogenblik ook nog van Limburg) schreef aan de pastoor van Kozen (E.H. Thielemans) het volgende:

Luik, 25/1/1946

*Zeer Eerwaarde Heer Pastoor,
Ik dank u voor de mededeling van de droeve tijding: het afsterven van de Z.E. Heer Kanunnik Senden.
Wel was hij een der oudsten, misschien wel de oudste van onze priesters, doch tot voor korte tijd was hij steeds wakker van geest en vol ijver en werklust gebleven.
Hij was overigens een zeer begaafd man, vooral was hij een vrome en heilige priester; een man van diepe godsvrucht, vol toewijding en liefden voor den evenmens; een man van onthechting en versterving, die zich zelf vergat om enkel te denken, te ijveren en te werken voor de eer van God, en voor het heil van de zielen.
Wat heeft hij goed gedaan voor velen, door zijn voorbeeld, zijn woord en zijn pen.
Vooral de kinderen, de lievelingen van de Heer waren ook het grootste voorwerp van zijn zorg en zijn ijver.
Wat heeft hij gebouwd en gewerkt en geschreven om de jeugd te vrijwaren, ze op te voeden voor God en land, en kerk.
Hoevelen danken niet aan Kanunnik Senden hun vroom en kristelijk leven, en zelfs hun hogere roeping tot priesterschap of kloosterleven.
Hij wist ze te leiden tot Jezus in het H.*

Sacrament, en dit, aan de hand van Moeder Maria.

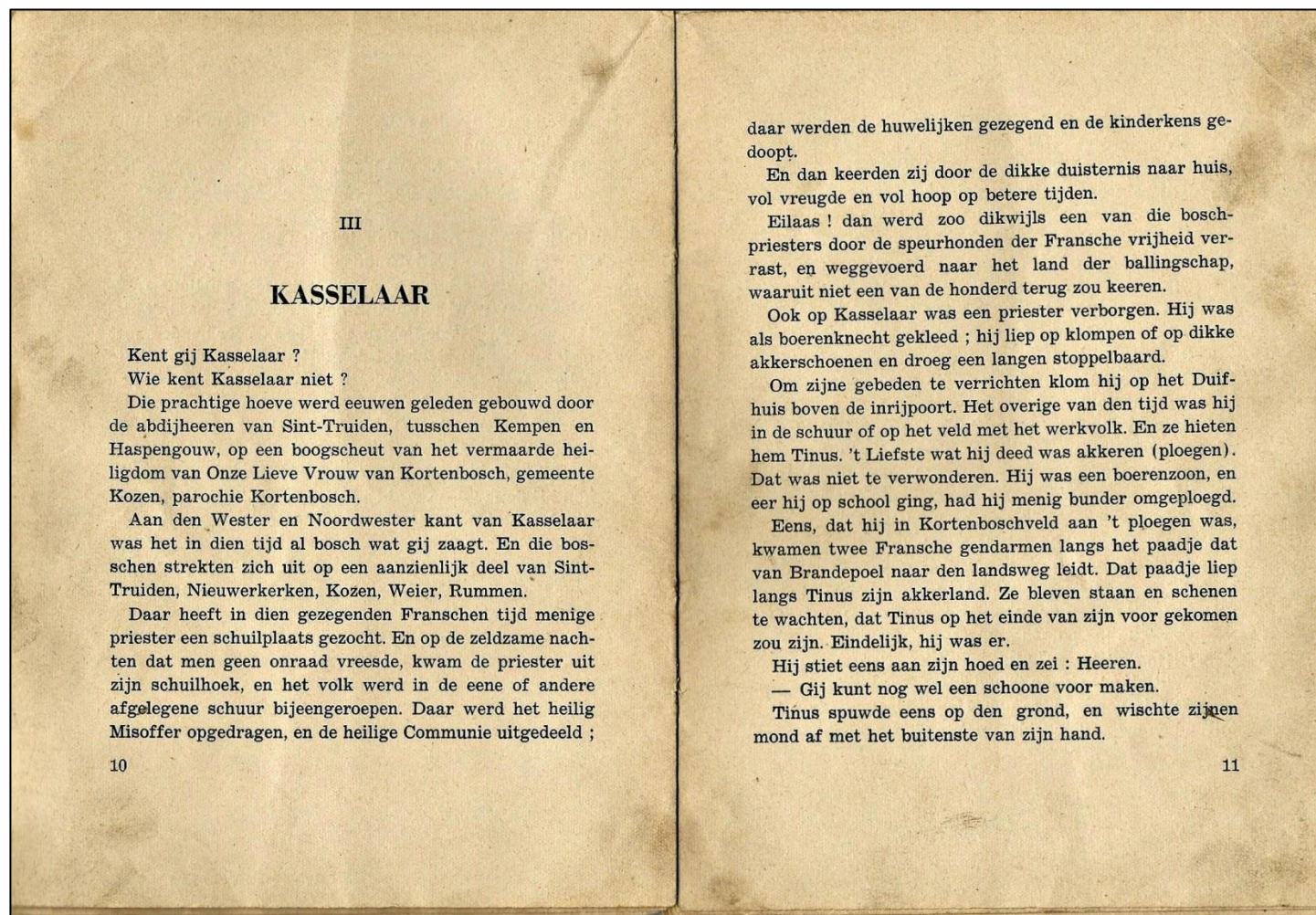
Met ontroering en dank en verering denk ik met U allen terug aan den goeden Kanunnik, aan zijn leven en voorbeelden, en, zo wij voor hem bidden, toch hopen wij, vol betrouwen dat hij reeds daarboven voor ons ten beste spreekt.

Louis Jozef, Bisschop van Luik.

Bronnen:

1. Het boek: Kanunnik JOZEF BLASIUS SENDEN, DIOCESAAN HOOFD-SCHOOLOPZIENER
° Kozen 8-2-1855 + Kozen 20-1946;
2. Wie was wie in Sint-Truiden (2011), Willem Driessen en Kamiel Stevaux, pg. 189 en 190;
3. Weekblad "De Tram";
4. Het Belang van Limburg van 16 en 23 april 2011, Kozen in de kijker, deel 1 en 2, "De heilige dwaas" en "De vloek van den alcool", Koenraad Nijssen.
5. Het Belang van Limburg van 14 en 21 mei 2011, Membruggen in de kijker, deel 3 en 4, "Ruzie maken na in 't glas gekeken te hebben" en "Alcoolkoning verijdeld", Koenraad Nijssen.
6. De pastoors van Kozen vanaf 1835, brochure geschreven door Jef Bonneux van Kozen.

Robert Vandevooort

Afbeelding uit het boek "De pastoor van Kasselaar en Rosse Hein".

ISSN 2295-3531

GROOT-NIEUWERKERKEN IN "DE GROOTE OORLOG" BINDERVELD – COSEN – GORSSUM SCHELFHEIDE – NIEUWERKERKEN - WEYER

Luc Schepens

Naar aanleiding van de 100ste verjaardag van de aanvang van de 1ste Wereldoorlog, brengt Heemkunde-Nieuwerkerken een boek op de markt.

We hebben het antwoord gezocht in de archieven, dagboeken, gemeenteraadsverslagen. Militaire archieven te Evere, Documentencentrum Legermuseum te Brussel.

Het boek telt 244 pagina's.

Je vindt er gegevens over zowat 152 soldaten van Binderveld, Cosen, Gorssum-Schelfheide, Nieuwerkerken en Weyer, samen met een aantal foto's uit archieven.

BOEKVOORSTELLING:

Zondag 12 oktober 2014 – 13:00 Erfgoedmarkt

Zondag 19 oktober 2014 – 09:00 Ter Cose

Zondag 09 november – 10:00 O.C. De Brug

Dinsdag 11 november – 14:00 O.C. De Brug

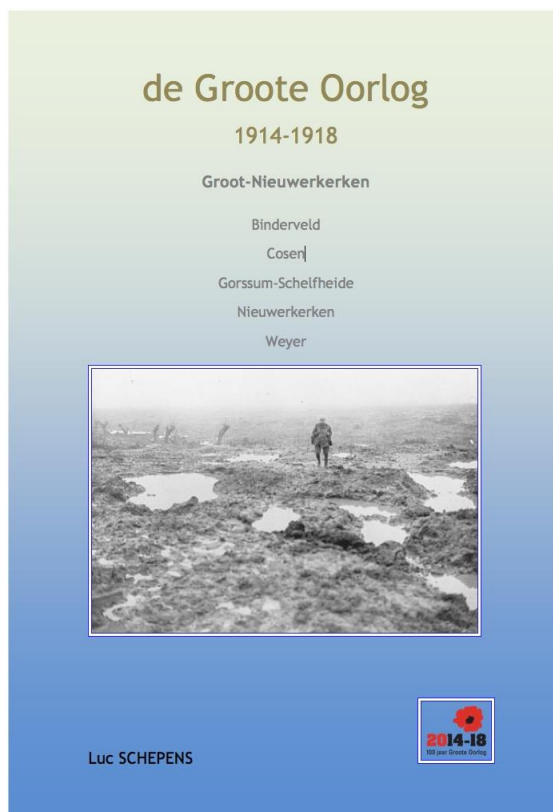
Woensdag 12 november – scholen

Je bent van harte welkom!

Tot 1 november 2014, kan je het boek bestellen in voorverkoop (-20%) aan €11,90 i.p.v. €14,90.

Stort dit bedrag op rekening:

BE51 7350 0844 6462 met vermelding van je naam en adres.

Je kan het boek afhalen op de tentoonstelling WO1.

Wens je dat het boek je toegezonden wordt? Stort dan het bedrag + €6,00 voor de verzending.

Meer info: 0477/528181 of luc.e.b.schepens@telenet.be

Op de volgende bladzijden (van 2 tot 12) vind je een uittreksel van het boek.

De militieregisters

De militieregisters zijn de administratie van de dienstplichtigen. Door systematisch de militieregisters door te nemen kan een lijst gemaakt worden van de mannen die gevochten hebben in WO1. De namen die op het herdenkingsmonument van de gemeente staan zijn soms onvolledig.

De militiewetgeving in de periode rond WO1.

We onderscheiden hier 3 periodes.

Tot 1909: het systeem van de lotelingen.

Vanaf 1798 tot 1909 wordt het Belgisch leger gevormd door vrijwilligers en de lotelingen. Er waren echter weinig vrijwilligers, zodat het leger hoofdzakelijk uit lotelingen bestond. Iedereen kon ingeloot worden. Het was de burgemeester en zijn secretaris die ieder jaar de militielijst opstelden. Zij moesten ervoor zorgen dat alle jongens die 19 jaar werden erop stonden.

In het parlement werd vastgesteld hoeveel lotelingen er moesten zijn voor het hele land. Voor de provincie Limburg waren er dat ongeveer 700. Het aantal werd verdeeld over de verschillende kantons en daarna over de gemeenten, evenredig met het aantal opgeroepen.

Al deze jongens moesten op dezelfde dag naar de kantonhoofdplaats waar ze per gemeente naar binnen werden geroepen en op alfabetische volgorde een nummer uit een trommel moesten trekken. Indien er bijvoorbeeld 6 moesten uitgeloot worden, dan moesten de laagste 6 nummers gaan. De dorpen die het verst van de kantonhoofdplaats verwijderd waren mochten eerst loten, want die moesten nog te voet naar huis. In de gemeenterekeningen van die tijd vinden we meestal een kostenpost terug getiteld "Begeleiding van de lotelingen naar de kantonhoofdplaats".

Lotelingentrommel

De dienstplicht was niet persoonlijk. Rijkere jongens konden zichzelf vrij kopen. Er waren ronselaars die jongens zochten die de plaats van rijke jongens wilden innemen. Er waren ook mannen die er hun beroep van maakten om rijkere jongens te vervangen.

De gemeente Nieuwerkerken in en na WO1

Op deze bijeenkomst worden de namen van de onderwijzers van de jongensschool, opgenoemd: Meuwissen Joseph, hoofdonderwijzer, Graulus Emiel onderwijzer der tweede school, en Saenen Gerard als tussentijdse onderwijzer' Meuwissen J. heeft dus de oorlog overleefd! (p.136). Onderwijzer Langenaken Guillaume † 30-10-1918; Graulus Emiel begint op 25-11-1918.

Tijdens dezelfde zitting gaat het ook over een lening bij het Gemeentekrediet van 18.000 fr. voor:

1. dagloning bedienden gemeentebestuur: 7709,40 fr.
2. kosten door voeding, overbrenging en inkwartiering der uitwijklingen: 4175,88 fr.
3. Toelage aan Weldadigheidsbureel voor 1918 plus eerste ½ jaar 1919, onderhoudskosten van verschillende behoeftigen der gemeente in de hospitalen: 1750 fr.
4. Bevoorrading:
 - A. Buitengewone uitgaven door de duurte schoolbenodigheden: 756,40 fr.
 - B. Buitengewone uitgaven voor brandstof voor scholen: 976,00 fr.
 - C. Onkosten door werken aan wegen door werklozen: 1892,10 fr.
5. Kosten veroorzaakt door legering der troepen: 755 fr.

Te Zamen: 18.014,52 (p.139)

Op 28-05-1919 staan de wegenwerken, die al gedurende 5 jaar stilliggen, op de agenda. De meeste straten zijn beschadigd door voorbijtrekkende Duitse troepen. Kosten: 7.579,50 fr. Uitvoering door werklozen.

De wedde van de veldwachter, 400 fr. vóór 11 april, wordt vanaf 11-04-1919 opgetrokken naar 700 fr.

De secretaris noteert in de zitting van 28-08-1919: ± 175 jongens komen naar school, dus is er nog een 3de klas nodig! Bessemans Willem begint op 01-10-1919 aan 1200 fr.+150 fr. per jaar. 'Klaslokaal 3de klas: de gemeente betaalt de meubels, (die haar eigendom blijven) alsook het klein onderhoud, het reinigen van de klassen en het nodige materiaal: borstels, dweilen, zeep enz. het aansteken van het vuur waarvoor ze 100 fr. per jaar en per klas uitgeeft. En er komt een schooltuin! Daartoe koopt de gemeente grond gelegen 'Kerke Blok Sectie B Nr.71° van het kadaster'. De 13 a kosten 46,75 fr de are, dus in totaal 600 fr. Dit perceel hoort toe aan 'de erfgenamen van Graaf de Brigode, Kemlandt de Stenbier de Wideux'! Een mondvoll!

De schatting van de grond gebeurt door Geuns Hubert, landbouwer, en Collin Jos, winkelier. Zij spreken over 15a 59 ca. aan de prijs van 4.600 fr. per ha. Was er een vergissing bij het opmeten?

BINDERVELD

Gesneuvelden

BANGELS Joseph Theophiel, zoon van Bangels Petrus en Grossiels Gertrudis, geboren de 31ste maart 1885 te Runckelen (akte n°), behoorde tot de Lotingslijst Binderveld 4de Militiekanton van 1905 met lotingnummer (n°119), groot 1,67m. Landbouwer van beroep, ingedeeld bij het 9de Linierement de 09de juni 1905. Wederopgeroepene soldaat 2de Klasse met stamboeknummer 109/53063, bij het 9de Linierement. Gehuwd met Bangels Maria Ludovica de 9de augustus 1911. Gesneuveld tijdens de gevechten de 6de augustus 1914¹ te Luik.

Tijdens de gevechten te Luik onder het bevel van Kolonel Meiser ontvingen zij allen de vuurdoop in de tussenruimten der forten (Bonnelles en Embourg). In de gevechten rond Saint-Tilman bleef de helft van het effectief achter op het slagveld. Bij de reorganisatie van de 2 schaarse regimenten werd een nieuw effectief opgebouwd met amper 48 officieren en 2807 manschappen.

¹ *Verdiende het Regiment zijn eerste eervolle vermelding door het ruim aandeel dat het had in de overwinning te Luik (Sart-Tilman).*

De Eerste Stormaanval op de Vesting Luik

Woensdag 5 augustus 1914

Twee vertegenwoordigers van het Duitse leger trokken naar Luik om de overgave te eisen. Deze eis werd door de Belgen direct van de hand gewezen waarna de Duitsers de staat van beleg afkondigden. Dit beleg begon met een aanval op de vier meest oostelijke forten van Luik. De aanval werd afgeslagen. Het veldgeschut dat voor deze aanval werd gebruikt, was te licht om door te dringen in de Belgische forten. De kanonnen van de Belgische forten hadden met veel succes geholpen de Duitse aanval af te slaan. Onder de Duitsers werd dan ook tijdens de eerste aanvallen een bloedbad aangericht. Op sommige punten lagen de lijken een halve meter hoog opgestapeld. Die Duitsers die toch door deze muur van vuur heen kwamen, werden daarna door de Belgen krijgsgevangen gemaakt.

Op een zestal plaatsen probeerden Duitse troepen pontonbruggen te leggen. Ook werden vloten gemaakt waarnaast de paarden meezwommen naar de overkant. Alle pogingen werden ondersteund door mitrailleur- en artillerievuur. Bij Visé probeerden de Duitsers van vroeg in de ochtend tot laat in de middag over de Maas te komen. Dit lukte hen niet. Zij trokken zich terug om 's avonds laat terug te komen. Die dag mislukten al hun pogingen om over de Maas te komen.

De vroegere Duitse militaire attaché in Brussel werd naar generaal Lemans gestuurd om hem over te halen de fortenring over te geven. Mocht de fortenring niet worden overgegeven dan zou Luik worden verwoest door zeppelins. Lemans weigerde zich over te geven. Na het gesprek werd de zeppelin „Cöln“ opdracht gegeven naar Luik te vliegen om daar enkele bombardementen uit te voeren. In de avond werd begonnen met de beschieting van fort Fléron, later op de avond werden ook de forten Chaudfontaine, Embourg en Bonnelles onder vuur genomen.

de Doorbraak

Donderdag 6 augustus 1914

Omstreeks 03.00 uur in de ochtend deed de Duitse infanterie een stormaanval op de ruimten tussen het fort Bonnelles en de Ourthe. In gesloten gelederen rukte, gedurende vijf uur, golf na golf op; zij werden echter door het hevige geschutvuur vernietigd. Overlevenden vielen ten prooi aan de moordende Belgische mitrailleurs. Ook het centrum aan de oostelijke zijde bij fort Fléron werd aangevallen. De Duitse veertiende brigade, nu onder leiding van een officier van de Generale Staf, de later zo bekend geworden Ludendorff, viel de ruimte tussen fort Evegnée en fort Fléron aan. Ludendorff nam de leiding op zich nadat de commandant van de brigade door machinegeweervuur werd gedood. De Duitsers wisten een doorbraak te forceren, onder andere doordat de kanonnen van fort Fléron niet op de Duitsers vuurden. Een afdeling ruitery van de Duitsers wist tot vlakbij de stad door te dringen maar werden door aankomende Belgische reserves teruggedrongen.

Het verhaal van Godefridus (Free) Kempeneers en Liske Boonen.

°Geetbets 14de september 1867 + Binderveld 11de juli 1935

Godefridus (Free) was de zoon van Pieter Kempeneers en Thérésia Van Olst. Bij de geboorte van Free, woonden de Kempeneers te Geetbets. Daarna verhuisde het gezin naar een boerderijtje in Kelsbeek (Melveren).

Het jaar 1893 verhuist het jonge paar (Free was ondertussen gehuwd met Liske Boonen) op een boerenkar naar Binderveld. Liske vertelde later dat twee keer op die manier verhuizen, nieuwe meubelen betekende: de deuken en de schrammen waren niet te tellen.

Free en Liske begonnen kinderen te kopen: ons Trees (1894), onze Pierre (1897), ons Eveline (1899), onze Fons (1901), onze Victor (1905) en onze Lucien in 1908. In 1908 kwam daar nog hun pleegbroer Hubert bij.

Free en Liske kochten een winning in de Kruisstraat voor 500 frank en begonnen te boeren. Free werkte mee aan de tramlijn Herk-de-Stad – Sint-Truiden en waarschijnlijk voerde hij maandenlang aarde aan voor de aanleg van de tram berm, de talud.

Op 15 mei 1913 was er feest, die dag werd de tramlijn in gebruik genomen. Twee jaar later braken de Duitsers de sporen weer op, waarschijnlijk om ze in de frontstreek opnieuw te gebruiken. In 1921 werden er nieuwe sporen gelegd.

In augustus 1914 kwamen de Duitsers. Misschien was het goed dat Free niet meer op het Krommenhof woonde, want een Duitse patrouille raakte er slaags met een groepje Belgen. Een Duitse kogel sloeg in, in de deurstijl van Free zijn vroeger huis. Men vertelde later hoe die bereden Duitse verkenners in galop door het dorp joegen en vanachter de nekken van hun paarden hun korte geweren afvuurden. Binderveld ontsnapte aan de Duitse wreedheden, waarschijnlijk omdat Sint-Truiden tijdig de burgerwacht uit Brustem had teruggetrokken en hun verouderde eenschotsgeweren had laten inleveren. En vooral natuurlijk omdat ter plaatse in Brustem geen Duitsers waren gedood. In Gorseem en Duras werd telkens de grootste boerderij in brand gestoken en in Budingen en Terweiden waren respectievelijk 50 en 20 woningen in de as gelegd. De zuidkant van Sint-Truiden telde 24 verwoeste woningen en 25 gedode burgers, van wie er een paar door de Pruisen hun brandende woning waren ingejaagd.

De oorlog was een slechte tijd voor de Kempeneers, ook voor de familie te Metseren. Zij hoefden wel niet veel honger te lijden, al vertelde ons Eveline later wel eens dat zij ooit kersen moesten eten van de honger. Onze Victor ontkende dat er vaak brood tekort was, behalve op de bakdag als het meel niet tijdig uit de molen arriveerde of als Liske haar brood niet tijdig uit de oven kreeg. Graan was natuurlijk schaars en de Duitsers doorzochten hardnekkig de boerderijen op verborgen voedsel. Daarom bracht Free eens een gedeelte van zijn voorraad onder bij nonk Eduard Boonen te Nieuwerkerken.

Free en zijn broer Hubert konden in de oorlog het stropen niet laten, ook al patrouilleerden de Duitsers 's nachts te paard en werden zij hels als zij schoten hoorden. Op zekere nacht volgden zij Free en Hubert naar de Pensweiden. De twee broers waren verplicht door de grachten al kruipend weg te glippen, en zelfs doodstil te blijven liggen toen zij toch niet tijdig weg geraakten. Vanuit hun diepe schuilplaats zagen zij met zwartgemaakte gezichten het metaal van geweren en bajonetten blinken in het zwakke licht.

Frontbrief van Gustaaf Ruymen

Frontbrief van Gustaaf Ruymen aan zijn broer Isidoor ("Poldoor" in de volksmond), die als krijgsgevangene in Duitsland verbleef. Hij zocht en kreeg eerder contact met zijn broer in Duitsland dan met zijn familie in Kozen (Limburg), zo blijkt uit de brief.

Belgien den 13den februari 1917

Beste broeder

Nu ik nog enige stonden tijd heb kan ik U nog gouw enige woorden mededelen. Broeder ik bevind me nog in staat van goede gezondheid, ik denk dat gij U ook nog hierin bevind. Poldoor, ik heb U al zoveel en dikwijls geschreven. Ik schrijf U bijna alle maanden maar ik krijg van U geen tijding meer ik weet niet wat zulks betekend ik heb in vier maanden niets meer van U ontvangen. Van huis is het al bijna twee jaar geleden dat ik nog iets gehoord heb.

This droevig om in zulken staat zich te bevinden en zoo lang van elkaar gescheiden te zijn en geen nieuws van elkander te

weten. Ik verlang ernaar binnenkort eenig nieuws van U te weten en ook van mijne ouders. De mannen van Cosen die hier zijn stellen het nog allen goed ik weet nog van geen gesneuvelden. Ik heb over een dag of drie nog een brief ontvangen van Henri Delsaer deze stelt het nog zeer goed. Broeder laat mij eens weten hoe gij nu al gesteld zit en hoe het thuis zo al uit ziet als gij nieuws zoud weten van thuis. This hier vel winter geweest.

Ik denk toch Poldoor dat de oorlog op het einde loopt this te hopen dat deze droevighe tijd weldra mag gedaan zijn. Maar we zullen ons botten maar vegen aan den hele boel en er niet te veel op denken dan passeerd de tijd toch wat beter. Wij versleiten nu onze jongen jaren in droefheid en ellende en als we het geluk mogen hebben van naar huis te keren dan zullen we later wat meer plezier maken wij moeten dat toch inhalen hetgene wij ten achter zijn. Wij zullen maar denken gelijk uilenspiegel sprak na slecht weder komt altijd goed weder.

Ik heb tot nu toe geluk gehad ik ben nog geen enkele dag ziek geweest en dat is nog het bijzonderste van alles. Wij zullen daarom de goede God maar bidden dat hij ons zo nog lang mag bewaren en ons terug brengen naar onzen ouderlijken woning waarvan wij nu reeds zolang weg zijn. Poldoor ik ga mijn brief sluiten en ik hoop zonder fout binnenkort eenig nieuws van U te ontvangen. Laat ook iets weten aan onze dierbare ouders. Ik blijf U nooit vergetende broeder.

*Gustaaf Ruymen
C 218 = 8° compagnie
Armee Belge en campagne*

6 maanden later, op de 4de september 1917, stierf Gustaaf Ruymen aan het IJzerfront zonder antwoord of nieuws van zijn broer of thuis. Op de 5de september werd hij in Oeren begraven.

(De originele brief is in het bezit van Paula Ruymen, dochter van Isidoor Ruymen, die krijgsgevangene was in Duitsland)

“Het was vroeger niet beter dan nu”

Michele Grauls (reeds 91), is één van de oudste burgers van Kozen. Op dit ogenblik woont hij in de Doorstraat bij z'n dochter Lisette en schoonzoon Willy Mortelmans. Een gesprek over vroeger en nu.

“Door het slijk dat toen tot aan mijn oren kwam, trok ik als klein manneke naar school, waar maar één meester was voor 120 kinderen. En na de school moest ik aardappelen planten, koren binden en fruit plukken.

In 1913 moest ik naar het leger en dat heeft geduurd tot 1919 omdat de oorlog er tussen gekomen was.

Ik deed m'n plicht

Ik was bij de cavalerie als verkenners en zo hebben de Duitsers mij op een morgen om 9 uur in mijn arm geschoten – hier erin en daar eruit – Maar ja, ik had nog geluk, wan't 's anderendaags vertrokken de anderen naar de IJzer en ik naar Engeland. Daar heb ik een hele tijd in het hospitaal

gelegen en toen ben ik daar in een Belgisch munitiefabriek gaan werken met nog 3.000 andere Belgen. Een schoolmeester uit Zeebrugge gaf ons ook nog Engelse les. En ik las ginder de Engelse gazetten en ik kon goed praten met de andere mensen ginder. Maar ja, ik ben er ook 4 jaar geweest.

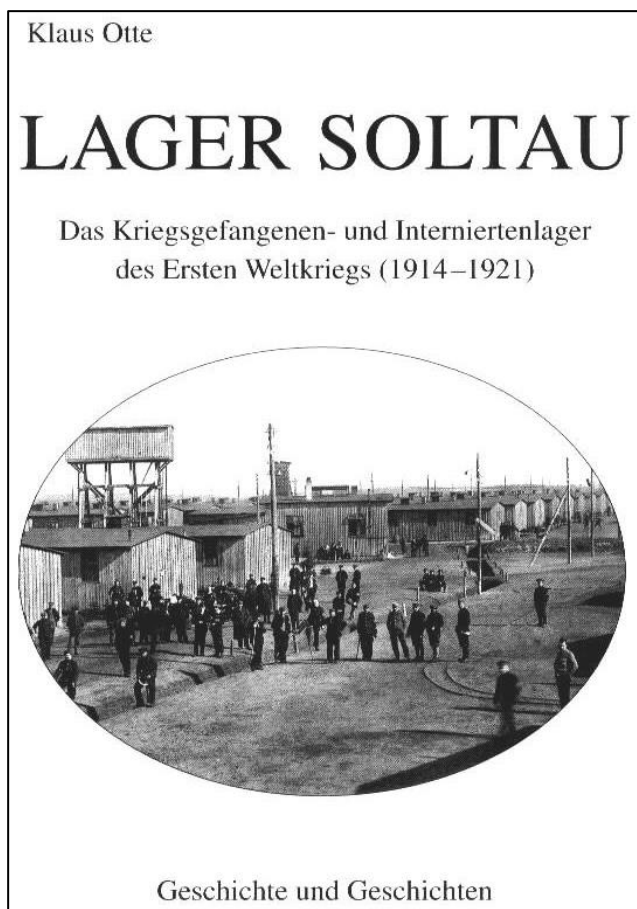
De mensen van Kozen hebben weinig last van de Duitsers gehad, niet zoals in Donk en in Alken, waar ze op de Duitsers schoten. Maar hier, ja, wat kunt ge doen met een schop, een riek en een zeis tegen een soldaat. Dat is belachelijk.

Ik heb mijn plicht gedaan. In de eerste wereldoorlog was ik een felle soldaat en in de tweede wereldoorlog zat ik bij de civiele bescherming.

Ondertussen was ik ook getrouwd en had ik kinderen – ik heb er 13; 10 meisjes en 3 jongens – die gelukkig goed gezond waren, want kindergeld dat bestond toen nog niet. Ik had 3ha labeurgrond om te bewerken en 4 dagen per week ging ik nog plukken van 7uur ' morgens tot 6 uur 's avonds voor 28fr. per dag.

Ik moest na de oorlog niet veel Duits geld gaan wisselen, ik had niks!.

Krijgsgevangenkamp Soltau in Duitsland

Het kamp Soltau was het grootste Duitse krijgsgevangenkamp tijdens de Eerste Wereldoorlog en bestond in feite uit twee aangrenzende kampen, met in het totaal meer dan 70 barakken. De twee kampen waren omgeven door één omheining maar van elkaar gescheiden door een toegangsweg achter de hoofdpoot. De meeste Belgische krijgsgevangenen kwamen in dit kamp terecht.

Het kamp werd gebouwd in de winter 1914-1915 op grondgebied van het gehucht Friedrichseck en had meer dan 70 barakken. De eerste gevangenen hebben nog enkele weken onder de blote hemel moeten slapen. Daarna kregen ze een voorlopig onderdak in een rijschool. Intussen werden er tenten opgezet. Deze tenten werden enkele weken later al door een zware storm vernield, zodat de gevangenen opnieuw onder de blote hemel moesten slapen.

Wervikse vluchtelingen

Geboorten:

06de maart 1918: Knockaert Jozef Albert, zoon van Knockaert Renaat (38) klompenmaker en Devriendt Maria (37) kantwerkster, vluchtelingen beiden uit Bovekerke.

26ste april 1919: Knockaert Godelieve Palmyre, dochter van Knockaert Renaat (38) klompenmaker en Devriendt Maria (37) kantwerkster, vluchtelingen beiden uit Bovekerke.

Overlijdens:

07de mei 1918: Vanthuyne August (61) uit Vladslo, weduwnaar van Rivière Melanie, zoon van Vanthuyne Fraciscus en Barbara Duytschaver, beiden uit Vladslo.

* Bij de aangifte van Vanthuyne August waren aanwezig, Desiré Clays (53) uit Cortemark en Knockaert (38).

09de mei 1919: Rivière Irma Maria (5) geboren te Vladslo de 04de april 1914, dochter van Carolus Ludovicus Rivière en Verduyn Leontina.

In de deelgemeente Gorseem-Schelfheide is in de periode 1914-1920 niks gevonden.

Relaas van de gevechten rond Zepperen

Op 17 augustus 1914 had bij het Bernissembos² in de enclave Terstok van Brustem, op de grens met Sint-Truiden en Zepperen, een kleine veldslag plaats tussen een ruiterskadron Belgische Gidsen en Duitse infanteristen³. De na Halen wellicht wat overmoedige Belgische verkenners werden verrast door Brandenburgs voetvolk van de Duitse hoofdmacht en in de pan gehakt. Hiervan bleven mekaar aanvullende en soms tegensprekende getuigenissen bewaard.

Eén Belgische Gids, Jules VANTILT, zoon van de koster-burgemeester van Wijer, stierf tragisch dicht bij zijn geboortedorp⁴. Officier de Menten de Horne en hij waren vertrouwd met deze streek. Jules VANTILT was al bij het Bernissembos door een kogel getroffen in het been. Hij had waarschijnlijk nog kunnen wegsluipen in het dichte loof van een aardappelveld, maar de tegenstanders hadden hem ontdekt en met een steek in de keel gedood. Zijn vader, als burgemeester-gijzelaar zelf twee dagen door de Duitsers aan een boom gebonden, vond na enige tijd iemand die hem naar het slagveld durfde vergezellen. Hij trok met biggenkoopman Fons Remels naar het hem aangewezen veld en daar vonden ze het lijk van de Gids met doorboorde keel en ogen naar boven gericht. Tussen zijn besmeurde handen stak nog in doodspijn afgerukt aardappelloof. De dode zoon was volgens een getuigenis gekleed met laarzen, rode broek, een blauwe, met tressen versierde huzarenbuis⁵ bekleed met bloed en een veldfles met riem nog aan de hals. Om drie uur 's middags kwam de paardenkar met het in de zomerzon ontbindende lichaam toe in Wijer en na een korte plechtigheid werd de gesneuveld

² Het zogenaamde Bernissenbos strekte zich uit tussen de spoorlijn Sint-Truiden – Hasselt, de weg Kortenbos – Zepperen en de Stokstraat. Het was bekend omwille van twee reusachtige oude eikebomen, genaamd de Koningin en de Koning.

³ In de geschiedschrijving over de Eerste Wereldoorlog die een tiental jaren na de feiten werd uitgegeven wordt deze schermutseling kort vermeld, vb. TASNIER en R. VAN OVERSTRAETEN, *La Belgique et la Guerre, 3. Les opérations militaires*, Brussel, 1926, p. 66-97 : 3. *L'Armée belge sur la Gette*, p. 88 : *Un escadron de guides envoyé en reconnaissance vers Looz était attaqué par de l'infanterie et en grande partie détruit.*

⁴ Notities van onderwijzer Pol Jamaer, geboren in Wijer, (1977). Mededeling Magda Vantilt, Wijer. BRUSSEL, Kon. Mus. Leger en Krijgsgeschiedenis, Documentatiecentrum, *Matricule pour sous-officiers et soldats, 1er Guides*, 3. 16073-17074. In het register van de overlijdens van de gemeente Brustem werd pas in 1921 het overlijden van Juliaan Leopold Vantilt, brigadier bij het 1ste Regiment Gidsen te Brussel, ingeschreven. Hij was op 18 december 1890 te Weier geboren, werkte als landbouwer en diende als *volontaire de carrière* en milicien van februari 1910 tot februari 1913. Stamboeknummer : 16.676. Het was een jongeman van 1,69 m., blond haar en blauwe ogen. Twee weken voor zijn afzwaaien werd hij gepromoveerd tot brigadier. Hij sneuvelde op 17 augustus 1914, *tué au combat de Zepperen (près de St.Trond) et inhumé au cimetière de Zepperen (?)*. Zijn naam prijkt op een klein oorlogsmonument tegenover de kerkdeur van Wijer met als plaats van overlijden Zepperen. Jan Hendrik Vantilt was burgemeester van Wijer van 1905 tot 1921. Zijn moeder was "Meen" (Marie Philomena) Lammens.

⁵ De uniformbeschrijving door meester Jamaer is twijfelachtig : de bekende lansiers droegen een donkerblauwe dolman of huzarenbuis. Typisch voor de Gidsen was echter sinds 1863 het donkergroen van de dolman, gecombineerd met het purperrood van de rijbroek met valse laarzen en van de onderscheidingsstrepen. De groene dolman met brandenburgers (dubbele rij siersnoeren of tressen rond de knopen) was de grote tenue. Voor de velddienst droegen de Gidsen eerder een donkergroene vest zonder brandenburgers. Hun bewapening bestond uit een sabel en een repeteerkarabijn Mauser, model 1889 van 35 schoten per minuut. De officieren gebruikten een automatische Browning revolver. De bamboelansen met Belgisch vlaggetje werden nauwelijks gebruikt. L. DELEUZE, *Nos alliés les Belges. Uniforme de campagne de la cavalerie belge 1914*, in : *Le passepoil*, , jg. 3, nr. 1, jan-feb 1923, p. 9-13. R. AUBRY, *Het Belgisch leger van 1800 tot heden*, Uniformplaten, nr. 27 : *Het 1ste en 2de regiment Gidsen 1863-1916*, 1984. *Le 125me anniversaire du 1er Régiment de Guides (1831-1956)*, s.l., 1956.

Monument Nieuwerkerken

Nieuwerkerken, 28 augustus 1919

De gemeenteraad van Nieuwerkerken, behoorlijk vergaderd:

Tegenwoordig de H.H.:

Plevoets Isidoor Burg. Voorzitter, Hendrickx Alphonse en J. Graulus Schepenen, Vanstraelen Alphonse en Lassaut Pieter raadsleden en J. Meuwissen secretaris.

Aangezien het billijk is dat bij het nageslacht trouw de gedachtenis bewaard worde van hen die voor 's lands vrijheid en onafhankelijk gesneuveld zijn.

Gezien den omzendbrief van den Heer Gouverneur der Provincie in datum van 6 juni 1919 Aanw. Nr.0539-146.

Besluit:

1ste Eene som van 400 frank toe te kennen tot het plaatsen van een gedenkzuil op het kerkhof der gemeente Nieuwerkerken voor de gesneuvelde soldaten der gemeente.

2de Deze som bij middel van een buitengewoon krediet op de buitengewone uitgaven van het jaar 1919 te vereffenen.

Driedubbel afschrift der tegenwoordige beraadslaging zal aan de goedkeuring der hogere overheid onderworpen worden.

Gedaan te Nieuwerkerken op dag maand en jaar als boven.

Namens de gemeenteraad

De secretaris
J. Meuwissen

De Burgemeester
J. Plevoets

Verslag van de Nationale Strijdersbond van België afdeling Nieuwerkerken de 14de september 1972:

De gedenksteen in arduin en witte Franse steen werd in september 1919 geplaatst door een zekere steenkapper STAS Joseph op het thans nog bestaande erepark op het voorkerkhof (rechts) van de parochie Nieuwerkerken. Het monument en de plaatsing ervan kostte destijds het bedrag van fr. 1500. Rond deze gedenksteen en op het erepark zullen later en langzamerhand aan, de begraafplaatsen van de Oud-Strijders 14-18 aangebracht worden. De gedenksteen zelf en het erepark werden ingehuldigd op 11 november 1919.

De draad des Doods in twintig vragen

1. Wat was de dodendraad?

De dodendraad was een elektrische versperring aan de grens tussen België en Nederland tijdens WO1. Het was de grens tussen oorlog en vrede. Het was geen banale improvisatie of een experiment. Het aanwenden van dit wapen steunde op militair-wetenschappelijk onderzoek en op technische ervaring te velde.

2. Waar stond de draad?

De dodendraad werd opgericht van het Zwin in Knokke tot de voorsteden van Aken. Hij stond op Belgisch grondgebied, maar volgde niet heel nauwkeurig de grens. De grens tussen Knokke en het Drielandenpunt is bijna 450 kilometer lang. Om deze afstand wat in te korten, kwamen grote stukken Belgische grond achter de dodendraad te liggen. De vaak gebruikte benaming "niemandland" is misleidend omdat dit van het binnenland afgesneden gebied door de Duitsers werd bezet als er bewoning was. De inwoners zaten dan opgesloten tussen de dodendraad en de rijksgrens, die door het Nederlandse leger met prikkeldraad was afgesloten. Mooie voorbeelden hiervan zijn de drie "bulten" in het noorden van de Antwerpse Kempen (Essen, Nieuwmoer en Wildert; Meer, Meerle, Meersel-Dreef en een deel van Minderhout; Poppel, Weelde en Ravels). De bewaking van de 54 kilometer lange rijksgrens met Baarle-Nassau werd met de plaatsing van de dodendraad herleid tot 15,5 kilometer.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
10de Jaargang – November - December 2014

Redactie- en coördinatieadres:

Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

Lay-out: Valère Grauwels

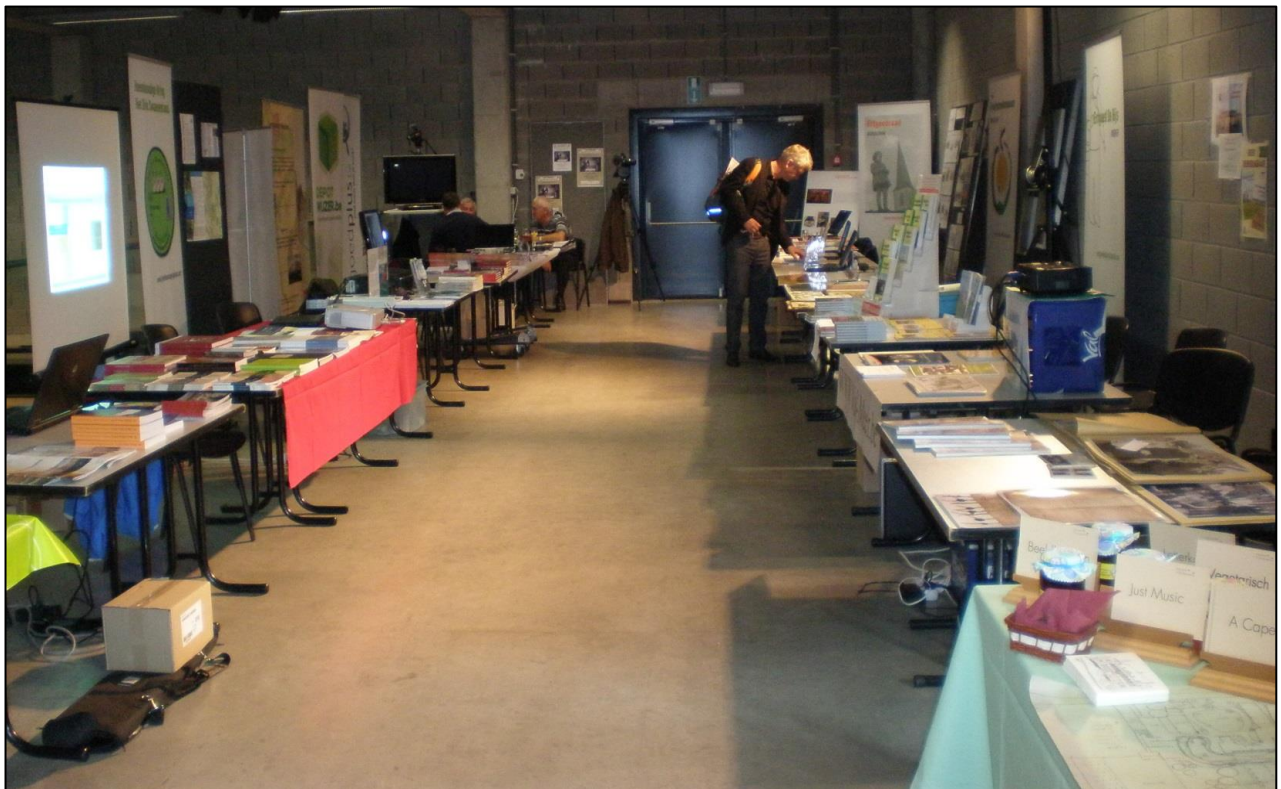

ISSN 2295-3531

GOED OM WETEN...

- Door een vergissing ontbrak op de laatste aflevering van ons info-blad (extra editie WO1 1914-1918) de vermelding september-oktober 2014.
- Heemkunde-Nieuwerkerken ontving als gastheer op 12 oktober 2014 in het gemeenschapscentrum De Brug de jaarlijkse Erfgoedmarkt. Hierop toonden méér dan 40 erfgoedverenigingen en heemkringen uit Zuid-Limburg zich vooral met hun publicatie aan elkaar, en aan het grote publiek. Niet te verwonderen dat het een succes is geworden.

- Het boek "Groot-Nieuwerkerken in de Grote Oorlog", waarin auteur Luc Schepens voor het eerst het verhaal vertelt van méér dan 150 soldaten en weggevoerden van Binderveld, Kozen, Gorsum-Schelfheide, Nieuwerkerken en Wijer, werd op 11 november voorgesteld op een tentoonstelling in De Brug. Het kreeg er een warm onthaal en was het onderwerp van gesprek. Deze publicatie (244 blz. tekst en overvloedige illustratie) kost 14,90 Euro, en is nog te koop bij luc.e.b.schepens@telenet.be. Bedrag vooraf te storten op BE51 7350 0844 6462 met vermelding van naam en adres. Verzendingskosten: 6 Euro.

HET REGLEMENT VAN DE SCHUTTERSILDE VAN WIJER IS TERECHT.

De Erfgoeddag 2009 stond ook in Nieuwerkerken in het teken van de "schuttersgilden". In ons infoblad (maart-april 2009) werd voor het eerst een korte historiek gemaakt van de schuttersgilden in Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer.

Omtrent de "handboogschuttersgilde Sint-Sebasiaan" van Wijer, de jongste in Groot-Nieuwerkerken, was toen weinig geweten. Flor Vanlofveld signaleert in zijn overzicht van "Limburgse Schutterijen - Van huyslieden tot schutten" (1984) het bestaan van een schutterij in Wijer in 1742. Hieromtrent is totnogtoe niets méér geweten. Magda Vantilt verwijst in haar publicatie "Wijer - Jaar van het dorp", (1978), naar de oprichting van een Maatschappij Sint-Sebastiaan, op 1 juni 1886. Een copy van dit originele reglement (statuten) is nu terecht gekomen in ons archief, waarvoor dank aan Paul Schreurs.

Dit historisch reglement (17 artikelen), in schoonschrift, wordt hiernavolgend als een tijdsdocument afgedrukt. Het is gedateerd 1 juni 1886, en ondertekend door de toenmalige burgemeester J. Martens. Als officieel document draagt het bovendien de stempel "Administration communale de Weyer - Limbourg".

Na het doel van de vereniging: "een eerlijk vermaak der lieden aan te schaffen en tevens de bevordering in de Kunst der handboogschutterij aan te moedigen" , volgen de artikels m.b.t. de werving van leden via voordracht door twee leden, hun verplichtingen en de ontslagname, evenals de verwijdering van leden wegens wangedrag. Deze artikelen zijn toen zo democratisch opgesteld, dat ze tegenwoordig nog voorkomen in de statuten van socio-culturele verenigingen. Uit een aantal activiteiten van de jaarwerking in de beginjaren onthouden wij dat de eerste voorzitter (8-6-1895 tot 1899) Leo Erna was, met als ondervoorzitter Jan Vanstraelen en secretaris Henri Vantilt.

Bonaventuur Bogaerts volgde in 1899 Leo Erna op wegens verhuizing. In die functie legde hij namens de schuttersgilde "eenen bloemtuil neder" aan de voeten van het koningspaar dat de "Gewestelijke landbouwtentoonstelling te Hasselt" op 15 juli 1900 bezocht.

Op 26 januari 1909 werd "het nieuwe" vaandel, gemaakt door de lokale kleermaker Theophile Lambrechts, plechtig ingewijd in de parochiekerk. Dit mooi en ruitvormig vaandel in rood fluweel, met de in gouddraad geborduurde naamtekst en het jaartal 1886 rondom een geschilderde Sint-Sebastiaan, wordt nog steeds in de kerk bewaard. Of er reeds voordien een vaandel was is niet geweten.

Het vroegere café "Het Moleke" aan de Verlaerstraat fungeerde niet alleen als verenigingslokaal en bewaarplaats van het archief met ledenlijsten, kasboek en zilveren schuttersketting. Ook de schietstand gelegen langs de aangrenzende Schansstraat bleef tot de zeventiger jaren zichtbaar bewaard. Nu dreigt hij volledig te verdwijnen door verkaveling en bebouwing. Volgens oudere schutters werd nadien nog overdekt geschoten op schietschijven die opgesteld werden op het podium in de parochiezaal Vivario, en dit op initiatief van toenmalig pastoor Emiel Gijsenbergs.

De laatste ledenlijst (1976) vermeldt nog 24 schutters; het laatste kasverslag (met 957 Bfr. in plus) dateert uit 1981.

Belangstellenden kunnen in overleg met de voorzitter van Heemkunde het volledige document inzien.

Reglement

- Art. 1. Het gezelschap zal ten Doel hebben, een eerlijk vermaak de lieden aan te schaffen, en tevens de bevordering in de Kunst der handboogschutterij aan te moedigen.
- Art. 2. De voorzitter is belast voor de uitvoering van het noodige voor de feesten.
- Art. 3. De secretaris is belast met het houden der registers en het geld in te zamelen en in bewaarnis te houden, en alle jaren zijne rekening te maken voor de maatschappij.
- Art. 4. De president en onderpresident zijn belast met de handhaving der goede orde in de vergaderplaatsen van het gezelschap.
- Art. 5. De aftredende leden van het gezelschap zijn herkiesbaar.
- Art. 6. Op de vergaderingen en andere vergaderplaatsen moet alles met vol vermaak en eendrachtigheid geschieden, en indien er een lid zoude

Art 7.

vloeken of twist maken zal hij van den president of onderpresident tot zachtmoedigheid verzocht worden, en wil hij van nog niet luisteren, zal hij vallen in de boete van 0,50 fls en indien hij voort gaat zal hij van de lijst geschreven worden.

Er zal ieder jaar een prijschiëting plaats hebben bij de kermis der gemeente. De leden zijn alsdan verplicht ~~te~~ ^{tiens} heuden te schieten, zij zullen ook door een ander lid kunnen gesloten worden, anders zullen zij ze moeten betalen, en geen ontslag als ziekten of andere gegronde redens zullen door het bestuur aangenomen worden.

Art 8.

Wie iemand door onzedigheid of slecht gedrag de eer van het gezelschap zoude krenken zal er een algemeene bijeenroeping plaats hebben in welke zij over het ontslag van den plichtigen zullen beslissen.

Art 9.

De leden die in geregelde betalingen zouden verzuimen of weigeren, zullen na een vriendelijk verzoek hun ontslag schriftelijk ontvangen.

Art 10.

De leden die hun ontslag zouden geven, zijn genoodzaakt hetzelfde schriftelijk aan

der leden in te dienen drie maanden voor St. Sebastiaan zoo niet zal het geenzins in aanzien genomen worden.

Art. 11. De leden die hun ontslag geven, alsook die hetzelfde krijgen, zullen niets van al hetgeen aan de sociëteit toebehoort te vragen hebben.

Art. 12. Voor elke prijsfchieting die zal plaats hebben zal het bestuur eene bijzondere lijst maken aan hetwelk eenieder zich zal genoodzaakt vinden zich te moeten onderwerpen.

Art. 13. Het gezelschap zal na het afsterven van elk lid, eene St. Mis in de gemeente kerk doen zingen, welke kosten uit de kas der maatschappij zullen betaald worden; en waarin al de leden moeten tegenwoordig zijn op straf van 1,50 frs en 7,25 frs op de begrafenis, waarop zij insgelijks moeten aanwezig zijn; geen ontslag als ziekte of wettige redens zullen aangenomen worden, en dan moeten zij het bekend maken aan den president of onderpresident.

Art. 14. Geen nieuw lid zal aangenomen worden als met kiezing van het gezelschap die St. Sebastiaan plaats heeft, en dan moet hij zijn jaarschrift

seffens betalen in de handen van den secretaris.
 Art 15 Om tot de keus kunnen over te gaan moeten ten
 minste de helft meer één der leden op de bijeenroeping
 tegenwoordig zijn, indien dit getal niet bereikt
 wordt zal er eene tweede vergadering plaats hebben
 in welke de enkele meerderheid zal beslissen.

Art 16 Om lid van het gezelschap te worden moet men
 door twee leden voorgedragen worden aan het
 bestuur, en geene nieuwe leden, als die welke
 schieten worden aangenomen.

Art 17 Voor St. Andries moet het maandgeld betaald zijn,
 hetwelk nu door tijdsomstandigheden gebracht is
 op 2.50 frs 15 jaars.

Gezien en goedgekeurd door den Gemeenteraad
 te Weyer den 1 Juni 1886.

De Burgemeester

J. Bartens

De "Naamlijst der Leden" vanaf 16 mei 1886 met de datum dat ze werden "Ingekozen".

Naam en voornaam	ingekezen
1 Vanstraelen Jan	16 Mei 1886
Vanstraelen Leo	"
2 Bogaerts Bonaventura	"
3 Vantilt Henri	"
4 Poelmans Ludovicus	"
5 Celis Felix	"
Deeters Jan	"
Franken Frans	"
Deeters Arnold.	"

Gegeing Alphons	1896
6 Ontheunis Alphons	16 Mei 1886
7 Heendrix Lambertus	16 Mei 1886
8 Jamaer Alphons	"
Gos Josephus	"
Vanstraelen Maximimus	20 Januari 1899
Bogaerts Felix	"
9 Vanstraelen Joseph	"
10 Gegeing August	"
11 Vanstraelen Henri	"
Gegeing Victor	20 Januari 1903
12 Vanstraelen Leopold	20 Januari 1904

Clemens Ferdinand	20 Januari 1904
13 Creten Bonaventura	20 Januari 1904
14 Gos Ferdinand	20 Januari 1905
Gegeing Charles	20 Januari 1905
Deeters Joseph	20 Januari 1905
15 Lambrechts Emile	20 Januari 1905
Vanbergen Hubertus	20 Januari 1905
16 Lavigne Eduard	20 Januari 1907
17 Vantilt Julien Leopold	20 Januari 1907
18 Chaukiers Lambertus	20 Januari 1907
Deeters Lodewijk	20 Januari 1907

19 Bogaerts Hubert	20 Januari 1907
20 Bogaerts Alphons	20 Januari 1907
21 Vanbergen Hervé	20 Januari 1907
22 Vanstraelen Gustaaf	20 Januari 1907
Deeters Jan	20 Januari 1907
Gos Cesarius	"
23 Kammiszen Joseph	20 Januari 1909
24 Vantilt Leopold	20 Januari 1909
Deeters Gustaaf	20 Januari 1909
Deeters Hervé	"
Vanstraelen Gustaaf	20 Januari 1910

Vantilt Edmondus	20 Januari 1910
Bogaerts Petré	20 Januari 1911
Gegeing Victor	20 Januari 1911
Deeters Arnold	20 Januari 1911
Vanstraelen Gustaaf	20 Januari 1911
Gegeing Hortjes	21 April 1914
Gegeing Alphons	20 Januari 1910
Gingers Dominicus	20 Januari 1920
Graats Vital	20 Januari 1920

De ledenlijst van 1976.

Ledenlijst 1976		Lid	Geld	Feest		
					22	Arthur gemae 110
					23	Slingers Edmond 110
					24	Huybrechts Charles 110
1)	Senden Florimond		110			
2)	Bogaerts Desire	—				
3)	Buntinse Louis	—				
4)	Huybrechts Desire	—				
5)	Vanstraelen Leop.	—				
6)	Windmolders Jozef.		110			
7)	Windmolders Frans		110			
8)	" Jozef Knapen		110			
9)	Knapen Martin		110			
10)	Knapen Paul		110			
11)	Knapen Timin		110			
12)	Vannitsen Ernest	—				
13)	Kendric Paul	—				
14)	Vandervoort Jos	—				
15)	Vanlandem Jozef		110			
16)	Slingers Leonard	—				
17)	Slingers Andre	50		X		
18)	Slingers Cyriel	—				
19)	Scheurs Vital	—				
20)	Lomans Jozef		110			
21)	Van der kerkhof Wb		110			